

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI.

MEMTOR

Leto XIII. 1922/23 Štev. 6.-8.

Vsebina:	J. Okorn: Balade	73
	Fr. Omerza: Ajshilova Orestija: Maščevanje. (Dalje.)	74
	J. Debevec: Romantika. (Dalje.)	82
	Debeljak Tine: V deželi kraljeviča Marka. (Dalje.)	85
	France Vodnik: O človek! Pesem	87
	Ivan Dolenc: Temelji Krekove veličine	88
	Fr. Pengov: Fazanišče	91
	Svatopluk Čech — Tine Debeljak: Pesmi sužnja. (Dalje.)	98
	Tošar: Bledi jezdec	99
	Fr. Vodnik: Odkod zopet zveni Pesem	100
	Jože Pogačnik: Blagoslov	101
	Miran Jarc: Pesem brez konca	101
	Drobiž	102—108

V zalogi so še vsi letniki, in sicer popolni II.—IV. po 5 Din, V. po 6 Din, VII.—IX. in XI. po 8 Din, XII. po 10 Din; nepopolni I. (manjka št. 3.) po 3 Din, VI. (manjka št. 1.) po 5 Din, X. (manjka št. 1.—8.) po 2 Din. Cene veljajo s poštnino vred, za inozemstvo brez poštnine.

»MENTOR« IZHAJA V ZAVODU SV. STANISLAVA V ŠT. VIDU NAD LJUBLJANO IN STANE ZA DIJAKE 10 DIN, ZA DRUGE NAROČNIKE V JUGOSLAVIJI 20 DIN, ZA ITALIJO 28 DIN, ZA AMERIKO 1 DOLAR NA LETO. — UREJUJE FR. OMERZA.

Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

Odgovorni lastnik Al. Markež.

Ustanovljeno 1906

I. Keber

Ustanovljeno 1906

tvornica kemično-tehničnih izdelkov

Tacen pri Ljubljani (Slovenija)

Čistilo (krema) za čevlje	Mast za usnje	Čistilo za kovine
Apretura za usnje	Klej (čiriz) za čevljarje	Blestilo za parkete
Lak za usnje	Vosek za čevljarje	Plavilo za perilo
Črnilo za usnje	Smola za čevljarje	Prašek zoper mrčes
Vazelin za usnje	Lak za slamnike	Kolomaz — itd.

Zadružna gospodarska banka d. d.

Ljubljana, Miklošičeva c. 10 (v lastni palači nasproti Uniona).

Telefon št. 57.

Podružnice: Djakovo, Maribor, Sarajevo, Sombor, Split, Šibenik.
Ekspozitura: Bled.

Interesna skupnost s Sveopčo Zanatlijsko banko d. d. v Zagrebu in njeno podružnico v Karlovcu ter z Gospodarsko banko d. d. v Novem Sadu.

Kapital in rezerve skupno nad 15.000.000 Din.

Pooblaščen prodajalec srečk Državne razredne loterije.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, kupuje in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge v tekočem računu in na vložne knjižice ter preskrbuje vse bančne in borzne transakcije pod najugodnejšimi pogoji.

BALADE.¹

J. OKORN.

1. Čarovna čaša.

H Kiru Starejšemu, ki je vladal od biseronosnih otokov Perzijskega zaliva pa do gora na severu, kjer radi mraza ni več živel niti vran niti ni mogel goreti ogenj, je prišla žena prerokinja in mu podarila čašo iz zlata in slonovine. In mu je vedeževala: »Dokler ta čaša ne bo pila morja na zapadu, tam, kjer je narod Helenov, ki plove po morju z ladjami kot morska lastovica in ki poje o nesreči davnega mesta ob Skamandru, bo perzijsko kraljestvo nezmagljivo. Če pa čaša zajame kapljo onih valov, potem gorje perzijskemu kralju.«

Kralj je čašo shranil. Ostala je še dolgo v kraljevi zakladnici, a prerokovanje se je pozabilo. Ko je šel Kserkses proti Grkom, je čašo vrgel v Helespont. In pri Salaminu je bila zlomljena njegova moč.

2. Partski knez.

Ko je odhajal Krasus proti Partom, je tribun Kvintus pustil na Palatinu nevesto. Če pade v vojni, naj ona poda roko drugemu, če pride nazaj, pa bo govorila: »Kjer si ti, Gajus, sem tudi jaz, Gaja.«

Krasus je bil poražen in ko se je z drobci svoje vojske vrnil na forum, tribuna Kvinta ni bilo zraven. Menili so, da je mrtev. A njega so Parti ujeli in za ceno življenja in za blesk zlata je obljubil Partom pomoč in zvestobo. V Rimu je mladenka jokala za izgubljenim in čez leto in dan šla k Vestalkam.

¹ Zaradi bolezni pisateljve nismo mogli nadaljevati v ti številki »Pogrebcev«, zato pride pa v prihodnji več. — Opom. ured.

Velik praznik je bil spet v Rimu. Parti so bili poraženi in danes bodo partski ujeti knezi imeli roke, katere so držale žezla. spete z verigami in bodo v triumfu stopali po Sveti cesti. Že so tu. Glej, nekdo izmed teh knezov ima čisto rimski obraz, vendar ga nihče ne pozna. Le stara Vestalka pobledi in zašepeče: »Kvintus!«

Partski knezi so bili še isti dan pomorjeni. Drugo jutro so našli v Vestinem templju staro svečenico mrtvo. Tudi Vestin ogenj, ki ga je čuvala, ni gorel več.

3. Lucida intervalla.

Blaznik piše v jasnih trenutkih: »Vem, da se ne vrnem nikoli več. Žena, glej, da otroci pošteno zrastejo. Vendar, morda še pridem domov. Veš, tjale pod jesen mi bo boljše, saj vem, da mi bo. Zdravnik mi je rekel. Glej, še bi ti pisal, pa ogromen zelen pajk z železnimi kremplji preži izpod stropa in me hoče požreti. Zdravnik hiti k meni, morda bova oba skupaj zmogla pajka...«

4. Stari slikar.

Sošolec mi je pravil, da v njihovi hiši stanuje starec, ki je bil nekoč slikar. Z nikomer ne občuje dosti in je sploh nekoliko blazen. Vendar naj ga obiščem.

Obiskal sem ga. Starec me je vesel sprejel in hitel praviti: »Veste, že štiri in trideset let slikam glavo, Meduzino glavo. Začel sem jo, ko sem se mlad mudil v Egiptu. Tam mi ni šlo rado od rok in prijatelj, o katerem so trdili, da mi zavida, mi je svetoval, naj vzamem precejšnjo porcijo opija in potem bo prišlo name neko

navdahnjenje in lahko bom delal. Poslušal bom nikoli več čisto pri pameti. A, kajne, sem ga in sanjal sem potem skozi tri dni gospod, povejte mi po pravici, kajne, da skupaj. In potem nisem mogel delati. Le sem zdrav...? In nekega dne bo prišlo kako skico še naredim, O, skic imam cel name navdahnjenje in naslikal bom silno zaboje... Pa veste, sovražniki pravijo, da umetnino, za katero se bo trgal svet, mi je prijatelj dal preveliko dozo opija in naslikal bom glavo Meduze. Mladi gospod, da je to tako leglo na moje živce, da ne kajne, da verjamete?»

AJSHILOVA ORESTIJA: MAŠČEVANJE.

FR. OMERZA.

Orestes in Elektra stopita h grobu, zbor pa nadaljuje.

Róda prokleti greh,
zla neubrana pesem,
krivde udar krvavi!
O neizmerne tužne bóli!

470 Kdo potolaži žalost bridko?

V hiši je lek za to,
treba ga ni iskati,
rano zaceli besno
sáma v krvavem, divjem boju.

475 Pesem bogov je to podzemskih.

Voditeljica zbora.

Poslušajte torej, bogovi temin,
in milostno, prosim, pošljite pomoč,
da zmagala deca bo bedna!

Orestes

kleči na grobu.

Oh, oče, ki umrl nisi kakor kralj,
480 dodeli, prosim te, mi hiše svoje moč!

Elektra

tudi kleči na grobu.

Jaz tudi, dragi oče, tega prosim te,
da proč od tu bežim, ko Ajgistos umre.

Orestes.

Potem ti ljudstvo bo pripravljalo gosti;
če tega ne storiš, kdo delež ti časti
485 prinesel bo na grob, ko prazničen bo dan?

Elektra.

In tudi jaz ti bom od dediščine del
na praznik svoj poročni lep prinesla dar,
pred vsemi okrasila najbolj tvoj bom grob.

Orestes.

Očeta, zemlja, pošlji, da bo videl boj!

Elektra.

490 In ti, Perséфона, mu krasno zmagó daj!

Orestes.

Kopeli smrtne pomniš, dragi oče, še?

Elektra.

Še pomniš, oče, mreže, kjer te ubili so?

Orestes.

Vezi, a ne iz bróna, ki te ujela je?

Elektra.

In pregrinjala, oče? Sklep nesramen, zvit!

Orestes.

495 Sramota, oče, ta zbudila te ne bo?

Elektra.

Li glave, dragi oče, dvignil mi ne boš?

Orestes.

Pravico pošlji nam prijateljem v pomoč,
al kazen maščevalno jim enako daj,
če hočeš kot zmagalec vstati iz prahú.

Elektra.

500 Posluhni, oče, tudi ta moj zadnji klic!
Na deco se ozri, ki prišla sta na grob,
tu hčerka je in sin, usmili se obeh!

Orestes.

In Pélopov ta rod naj čisto ne umre!
Potem ti mrtev nisi, dasi si umrl.

Elektra.

505 Otroci namreč slavo možu hranijo,
čeprav je mrtev že, če željo spolniš to.
ti kaže, da v globinah plava mreža še.

Orestes.

Poslušaj, tebi v čast ta žalni spev doni!
Saj rešil se boš sam, če željo spolniš to.

Stopita z groba.

Voditeljica zbora.

510 Da dolgo sta prosila, graje vredno ni,
da grob sta počastila, jókala nad njim;
a zdaj poskusi srečo in na delo koj,
ko vstal ti je pogum, da kmalu ga končaš.

Orestes.

- Se nekaj bi od tebe zvedel rad poprej.
 515 Zakaj poslala neki sèm je te dari?
 Da neozdravno bol ták pozno poravna?
 Ko mrtvi nič ne ve, le bojazljiv pozdrav
 poslala mu je s tem. Razlagati darov
 si njenih teh ne znam, za greh premajhni so.
 520 Če vržeš, kar imaš, za eno zlito kri,
 ves trud je tvoj zaman, prepričan sem o tem.
 Če veš, tedaj povej, kar zvedeti želim.

Voditeljica zbora.

- To znano mi je, sin, ker zraven sem bila.
 Ker splašil jo je strah in nočne sanje zle,
 525 je žena ta brezbožna sèm poslala dar.

Orestes.

Si zvedela natanko, kaj je zrla v snu?

Voditeljica zbora.

Da zmaja je rodila, pravi, se ji zdi.

Orestes.

Govóri dalje, prosim! Kakšen je izid?

Voditeljica zbora.

Povila ga je v zibel, kot bi bil otrok.

Orestes.

- 530 In kaj hotela jesti mlada je žival?

Voditeljica zbora.

Kot mati ponudila prsi mu je v snu.

Orestes.

In ni ranila prsi zver sovražna ji?

Voditeljica zbora.

Med mlekom vsrkal vase strjeno je kri.

Orestes.

Prikazen ta nikakor brez pomena ni.

Voditeljica zbora.

- 535 Zdaj glásno zakriči, se prebudi iz sna.
 Po sobah naj palače, ták želi gospa,
 gori nebroj svetiljk, ugasnjenih v temi.
 In žalne te dari poslala je nato,
 ker upa, da bo s tem ozdrávila bolešt.

Orestes.

- 540 O ti očetov grob in zemlja, prosim vas.
 na meni naj se sanje te izpolnijo!
 Razlaga namreč moja trdno vez ima.
 Če pustil krilo zmaj je isto kakor jaz

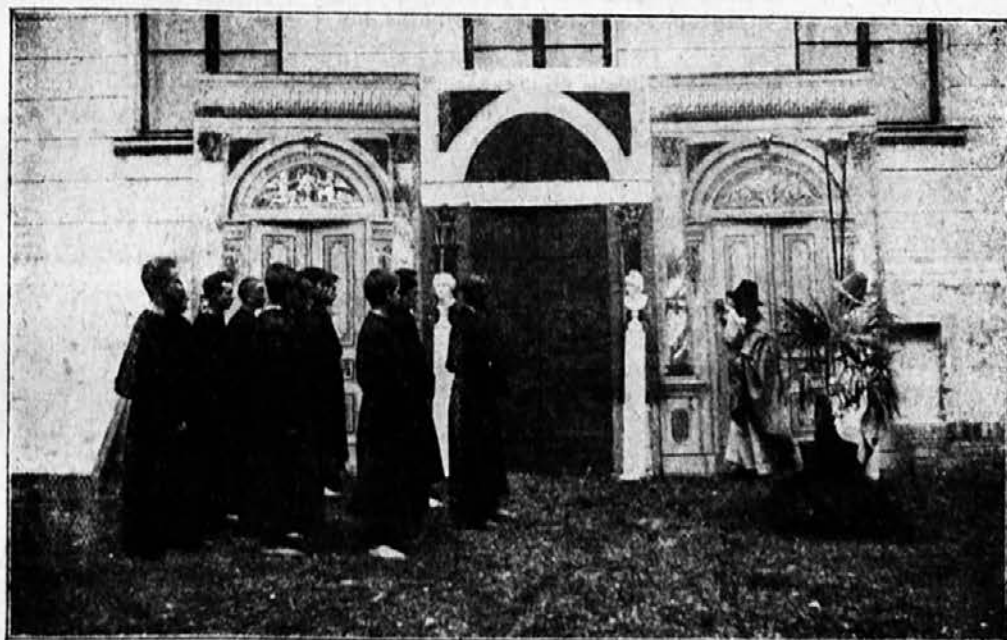
in v zibel ga je dela, kot otrok bi bil,
 545 krog prsi istih sikal, kot sem jaz jih pil,
 ter drago zmešal mleko s strjeno krvjó
 in nji se iz strahú izvil bolestni krik:
 gotovo njo, ki to pošast zredila je,
 nasilna čaka smrt. In jaz sem oni zmaj,
 550 ki mater bo ubil, kot pravi tale sen.

Voditeljica zbora.

Razložil prav si sanje, kot se meni zdi,
 tako se naj zgodil! Povej zdaj še to,
 kaj vsakdo naj stori, kaj delati ne smel!

Orestes.

Na kratko vam povem. Elektra v hišo gre,
 555 a vaša je dolžnost, da skrit je moj načrt.

»Vratar, li slišiš kaj, kak trkam? Daj, odpri,
 če kralju je Ajgistu ljub popoten gost!« (Mašč. 653—654.)

Kot zvitosti samó podlegel ta je mož,
 naj ista mreža njo in zvitost pogubi.
 Naročil namreč to mi Loksias je sam,
 Apolon, knez preroški, ki lagal še ni.
 560 Oblečen kakor tujec, potniku enak,
 pred vrata bom palače prišel s Piladom,
 ki drug je ljubi moj, prijatelj hiše te.
 Kot narod ob Parnásu, tak govóril bom
 in Fokijcev bo jezik glas posnemal moj.
 565 Gotovo me vesel ne bo sprejel vratar,
 ker v hiši ti oblast ima hudobni duh.
 Pred vrati tu bom stal, da mimo pride kdo
 ter misli sam pri sebi in veli takó:
 »Kaj revežu zapira vrata Ajgistos,

- 570 ko vendar je domá in ve, da tu stoji?«
 Če noter stopil bom čez hišni torej prag
 in njega na prestólu očetovem dobim
 al stópati pred mene hotel bo mordà
 ter drzni svoj pogled uprl bo na me:
 575 še preden bo dejal: »Odkod si tujec ti?«
 bo mrlič, ko zadel ga urni moj bo bron.
 In duh morilni hiše, dasi žejen ni,
 bo górkó, čisto kri kot tretji srkal dar.

K Elektri.

- Ti dobro torej glej, kaj v hiši se godi,
 580 da vse se po načrtu prav vršilo bo.

K zboru.

A vam naročam to, da jezik brzdáte,
 če treba govoriti, in molčíte spet.
 Vse drugó naj na skrbi, prosim, bo boga,
 ki z mečem me je ostrim semkaj v boj poslal.

Orestes in Pilades odideta pri stranskem vhodu, Elektra v palačo.

Zbor.

- 585 Kdo bi štel grozo vso,
 kar na zemlji je živi!
 Tam na dnu morskih tal ribič zre,
 kàk grozé pošasti.
 590 Poglej navzgor, kak žari nebeški svod:
 v zraku šviga blisk ognjen.
 Ptice pod nebom in gozdne živali povprašaj,
 kàk viharjev srd besni.
 595 Toda kdo naj umé,
 kaj je drzni duh možá,
 kaj srcé žensko si drzne vse
 in ljubezen smela,
 nesrečno zlo, grešna vez brez zákona,
 ki gorje rodi ljudem?
 600 Hujši je ženska mogočna ljubav brez ljubezni
 kakor divjih ptic, zveri.
 Človek vsak to naj ve, ki misli kaj
 ter metulj ni krilat,
 kàk je hči Testija³
 605 — zloba ta! — izmislila z vso skrbjc
 sinu smrt, ko rodil
 mu pogin grozni je plámen žgoči,
 ker zažgala krvav je štor,
 610 brambo skozi življenje,
 kar prijokal na ta je svet,
 do usodnega dneva.

³ Altaja, hči Testija, kralja v Ajtoliji, je imela sina, z imenom Meleáger. Pri njegovem rojstvu so obljubile rojenice, da bo tako dolgo živel, dokler ne zgori štor, ki je takrat gorel na ognjišču. Mati je seveda takoj pogasila ogenj in spravila štor. Čez dolgo časa se je zgodilo, da je besnel po Ajtoliji divji merjasec, katerega je poslala Artemis. Mnogo junakov ga je šlo lovit, a prvo rano mu je zadala Atalanta, hči Šojnejeva. Meleáger ga je nato ubil in podaril Atalanti kožo in glavo. Zaradi tega sta se ujezila Altajina brata, ki sta se tudi udeležila lova. Ker sta vzela Atalanti plen, ju je Meleáger umoril. Altaja je vrgla vsa razjarjena štor v ogenj in Meleáger je umrl nato mučne smrti

Tudi ti gnus budiš pri svetu vsem,
 sled krvav, Skila,⁴ tvoj!
 615 Dragi mož, ták junak,
 pal je v prah, ker zapeljál ti srce
 krétijski zlat je kras,
 ki ga v dar ti poslal tvoj je Minos.
 620 Ko je Nisos brezskrbno spal,
 prišla psica si drzna
 ter nesmrtni odstrigla las:
 Hermes spremi ga v Hades.

Dejanja zla prošlih dni omenil sem;
 in kaj se v dneih teh godi?
 625 Preklinja vsak zákon ta,
 naklepe črne žene te, polne spletk,
 da pade mož, ki krije ga plašč kraljev,
 da pade mož, vragom vsem noseč pogin.
 Naj hiše te mrzli krov častim tedaj
 630 in žezlo ženske te boječe?

»Kilisa, kam pa zdaj odhajaš iz gradu?«
 »Ajgista naj pokličem, rekla je gōspa.«

(Mašč. 732—733.)

Najhujše zlo, kot velé, je léumnijsko;⁵
 o njem povsod sliši se
 in v srcu vseh stud buđi.
 Kot lemnijski podoben čin ta je njen.
 635 Če srd bogov izzove greh, krivda ta
 rodi nečast ter pogin družini ti;

⁴ Minos, kralj na Kreti, je oblegal Megaro, mesto kralja Nisa. Slučajno je zvedel, da varuje Nisu življenje zlat las na glavi. Minos je pregovoril nato z bogatimi darovi Skilo, Nisovo hčer, da je odrezala očetu dotični las, ko je spal. Nisos je umrl, Minos pa zavzel mesto.

⁵ Ženam na Lemnu je poslala za kazen Afrodita neko nagnusno bolezen, da so jih zapustili može in vzeli trakijske deklice. Iz maščevanja so pomorile vse može v eni noči.

kar bógu ni namreč všeč, sovraži vsak.
Resnica ni li to, kar pravim?

Nabrušen meč ob pljučih tik
640 zadaja krvavih ran bolečih.
Pravice sveti je prestól njihov greh
z nogámi htel teptati v prah
in zlobno čast Zevsovo zavrgel;

615 a temelj njen trdnó stoji,
usoda že dolgo nož svoj brusi.
In maščevalni slavni duh sčasoma
650 pripeljal bo Oresta spet,
da sled krvi maščeval bo staro.

Orestes in Pilades prideta kot popotnika in trkata na vrata palače.

Orestes.

Vratar, li slišiš kaj, kak trkam? — Daj, odpril —
Je v hiši notri kdo? — Še énkrat, čuj, vratar!
655 Že tretjič kličem te, da vrata mi odpreš,
če kralju je Ajgistu ljub popoten gost.

Vratar.

Že dobro, že, saj slišim! Kdo si in odkod?

Orestes.

Prijavi me tedaj gospodom hiše te,
ker tujec jaz prinašam dokaj jim novic.
660 Le brž, ker bliža se že temni voz noči
in čas je že, da sidro v dno morjá spustim
v pristanu, ki pod krov vse potnike sprejmè.
Naj pride semkaj kdo, ki v hiši moč imà,
če žena vlada dom, a ljubši mi je mož.
665 Če sramežljiv je kdo, mu govor je temán,
pogumno mnogo bolj mož možu govori
in jasno mu pove, kar poželi srce.

Vratar odide. Kmalu se prikaže Klitajmestra s spremstvom.

Klitajmestra.

Kaj, tujci, hočete? Pripravljeno je vse,
kar mora takšen dom imeti, kot je naš:
670 prijetno górkó kópel, posteljo mehko,
služabništvo pošteno, pazno njih oko.
Če važnejšega kaj storiti treba je,
to mož naj izvrši, takoj ga obvestim.

Orestes.

Moj rodni kraj je Davlis v daljni Fokidi.
675 Po cesti proti Argu s culico v rokàh,
kot vidiš me pred sabo, potnik stopal sem,
kar sreča me neznanca neki mož neznan.
Ko vpraša me, kam grem, in svojo pot pove,
mi reče Strófiós, (tako se je nazval):

- 680 »Ker v Argos torej, tujec, pelje tvoja pot,
 sporoči starišem, da Orestes je mrtev.
 Zapomni dobro si, pozábiti ne smeš!
 Če hočejo tedaj odnesti ga domov,
 al tukaj naj na tujem vedno v grobu spi,
 685 obvésti me o tem, ko vrneš se nazaj.
 Zdaj v bronastem je vrču spravljen prah možá,
 ko ga na zadnji poti spremil naš je jok.«
 Kar slišal sém, povem. Če žalostno pa vest
 prinašam hiši pravi ter sorodnikom,
 690 to meni znano ní, a oče vedel bo.

Klitajmestra.

- Uničen torej rod docela je, gorje!
 Prokletstva silni duh, ki v hiši ti dívjaš,
 kák bistro gledaš vse! Kar varno se mi zdi
 na tujem spravljen, tja lok pomeri tvoj.
 695 Ugrabil srca vsa si draga revi mí.
 Kák pametno je storil, glej, Orestes moj,
 da pustil to močvar pogubno je in šell
 A zdaj? Ugasnila je zvezda upanja,
 da zdravje in radóst se vrne v hišo kdaj.

Orestes.

- 700 Jaz žélel bi srčno, da bi spoznali me
 in vzeli me pod krov, ko bi srečnejšo vest
 gostiteljem odkril, ki v blagu se topé.
 Kdo večji je prijatelj, kot je gostu gost?
 A rekla mi je vest, da nápak bi ravnal,
 705 če to bi vam zamólčal, ko obljubil sém
 in gostoljubno krov je tujca me sprejel.

Klitajmestra.

- Plačila manjšega zato ne boš prejel
 in v hiši nam ne boš prijatelj manj čaščen;
 če ti ne, pa kdo drug bi prišel s to vestjo.
 710 Če ves dan potnik hodi, mislim, da je čas,
 da truden se spočije, malo pokrepča.

Pomigne služabniku iz spremstva.

- Odpelji ga v dvorano, gostov naših dom,
 in tegale moža, ki v spremstvu je pri njem.
 Postrezi jima z vsem, kar potnik si želi.
 715 Da točno vse storiš, ti odgovoren si!

Obrne se zopet k Orestu.

Medtem gospodu hiše to jaz sporočim;
 in kaj nam je storiti pri dogodku tem,
 odločil končno bo posvet s prijatelji.

Odide. Služabnik odvede tujca v palačo pri glavnem vhodu.

Voditeljica zbora.

- Če zveste služabnice hiše ste te,
 720 kdaj pride iz ust
 molitve nam glas za Oresta?

Zbor.

O zemlja presveta in sveta ti prst,
 ki v grobu pokrivaš vladarja brodov
 in draglega kralja nam hraniš telo,
 725 sedaj nas poslušaj, pomagaj nam zdaj!
 Zdaj prišel je čas,
 da stopijo zviti naklepi na plan,
 da Hermes, podzemski in nočni vladar,
 popelje ga v boj,
 pot kaže pogubnemu meču.

Kilisa, pestunja Orestova, pride jokajoč iz ženske sobe.

(Konec)

ROMANTIKA. (Dalie.)

J. DEBEVEC.

Zadnjič smo ugotovili prva dva znaka romantike: romantično hrepenenje po neskončnosti ter iskanje modre cvetke (domišljija!); oglejmo si še naslednjih pet znakov. (Seveda s tem ni rečeno, — naj to poudarimo še enkrat, — da je s temi sedmimi znaki bistvo romantike izčrpano; še daleko ne. Kar smo takoj v uvodu tega članka zapisali, treba trdno v spominu imeti: »da kratko, z definicijo doslej še ni nihče povoljno odgovoril in najbrž nikoli ne bo, kaj je romantika«. Isto trdi tudi dr. Prijatelj v Ljublj. Zvonu 1921, str. 602: »Mislím, da literarna zgodovina še do danes ni do dna izčrpala romantičnih gesel iz enostavnega vzroka, ker je čuvstvo, ta glavni živelj romantike, sploh neizčrpljivo.«) Preidimo sedaj k tretjemu, morda najvažnejšemu znaku!

3. Tretji znak romantike je bil poudarjanje misli o organizmu, in sicer nekako treh organizmov. a) Prvi in največji organizem so romantiki videli v vesoljstvu. Vsa priroda, od rudnine do živali, in človek v prirodi, in vsi svetovi, vse to tvori eno enoto, nekako organizmično osebo, katere središče je Kaos ali Prasila ali Praluč ali Praogen; ali Svetovni duh (der Weltgeist) ali Praum..., ki je nam neviden in za vsem snuje in deluje; to, kar vidimo: zvezde, zemlja itd., je tistega skritega Kaosa, tiste skrite Prasile... vidno Telo ali Kosmos.

Filozof Hegel (1770—1831) je skušal odpreti vrata v delavnico Svetovnega duha. Trdil je, da se je (Svetovni duh) tako razvijal, kakor se razvija duh vsakega človeka, po dialektični metodi, t. j. po tezi, antitezi in sintezi ali: bitje (das Sein) je večno prehajalo v ne-bitje (das Nichtsein); stalno je bilo samo nastajanje (das Werden). Hegel je torej učil neko Enoto vsega, τὸ Πᾶν (panteizem); kmalu pa se je en del njegovih pristašev pod Feuerbachom odcepil v levo in trdil, da tiste abstraktne Enote ni, ampak je le neizmerna množica ljudi, pojavov... ni enotne roke, ki bi vse držala, posebno ne transcendentne... in cilj vsega je — uničenje, smrt.

Vesoljstvo je bilo torej romantikom organizmična Enota, največji Organizem, Veleorganizem; prav zato pa tudi največja umetnina, Veleumetnina, Velepese m. (Zakaj lepota nastane iz harmonije delov; v vesoljstvu pa vlada najlepša harmonija vseh delov.)

b) Drugi organizem, ki so o njem romantiki govorili, je pa človek. Kar je vesoljstvu Kaos ali Praum, Prasila, Svetovni duh itd., to je v človeku njegov duh, njegov Kaos, kateremu je telo — Kosmos. (Že Grki so rekli, da je človek — mikrokosmos, t. j. majhno vesoljstvo.) In kakor je v vesoljstvu Kaos ali Praum itd., središče, iz katerega se neprestano vse raz-

vija, tako — so rekli — se tudi iz človeškega duha vse snuje. In zdelo se je romantikom, da je človeški duh kakor zrcalo, ki ima dve strani: sprednjo, jasno, obrnjeno v vnanji, stvarinski svet, ter zadnjo, nekako »slepo« stran, obrnjeno navznoter, v subjektivne globine, v svet »slutenj in sanj«; ona stran je zavest, ta pa zavest ali prazavest; ta svet »slutenj in sanj« je romantika proglasila za pravo svetišče človeštva, za vir vsega res velikega organskega, neskajjenega, »božanstvenega«, kar ga je v človeštvu kdaj bilo, ga je in ga bo; ta skriti svet je bil romantikom vir vse prave, večne, žive poezije. (Dr. Žigon: France Prešeren, poet in umetnik. V Celovcu, 1914, str. XIX.)

Iz tega naziranja, da je v človekovem duhu skrit svet slutenj in sanj, je vzrastla zahteva romantikov: pravi umetnik mora biti »organski duh«; isto trdi stavek, ki ga navaja tudi dr. Grafenauer (Kratka zgodovina slov. slovstva, str. 125): »umetnik je, kdor ima svoj centrum v sebi«. Iz tega »centra«, iz intenzivnega notranjega doživetja mora organsko izvirati vse pesnikovo proizvajanje.

In kakor je vesoljstvo veleumetnina, velepesem, tako je tudi človek umetnina, pesem. »Die Welt ist ein großes Kunstwerk, ein Gedicht der Gottheit, dessen Teil und Blüte auch wir sind.« Fr. Schlegel, Gespräch über die Poesie, cit. pri Stockmannu, o. d., str. 15.

c) In ker je pesem samo odsev ter posnetek veleumetnine, velepesmi, zato so rekli romantiki, da je tudi vsaka pesem pesnika, ki organsko, t. j. iz svoje globine, iz svojega »kaosa« poje, organizem, ki ima svoje središče, kakor onadva prejšnja organizma.

Misel o tem trojnem organizmu in tem trojnem središču smatra pisateljica knjige »Weltanschauung der Romantik« za osnovno misel romantike.

Ali se ta znak romantike javlja tudi v slovenski romantični poeziji, predvsem v Prešernovi? Nedvomno. Panteistični nazor o Svetovnem duhu, o Praluči... naha-

jamo v letu 1835. zloženi nemški obsmrtnici Čopovi:

»Der Weltgeist sandte aus der lichten Halle,
dich abzurufen zu des Lichts Genossen,
den Genius ab; im hellesten Krystalle
der reinsten Woge löscht' er aus den Funken,
auf daß er rein zurück zum Urlicht walle.«

Panteistična je tudi misel:

»težka človeku ni zemlje odeja,
vzamejo v sebe ga njene moči.«

Zdi se res, da se je končno tudi Prešeren pridružil Feuerbachovi levici, trdeči, da je konec vsega razvoja smrt. To bi se dalo sklepati iz epigrama:

»Kar je, beži.
Al beg ni Bog?
Ki vodi vekomaj v ne-bo;
kar je, kar blo je in kar bo.«

Stari Kastelic je bil napisal nad epigram naslov: »Prešerinova vera«. Po dr. Prijatelju (Ljublj. Zvon 1921, str. 661) bi bil smisel ta: Bistvo vesoljstva je beglo izpreminjanje. Nič drugega kot beg in tudi ono bitje, ki ga imenujemo Boga in ki vodi, je vodilo in bo vodilo vekomaj v nebitje (smrt) vse ono, kar je, kar je bilo in kar bo.« Posebno pa zveni Feuerbachova filozofija — po istem dr. Pr. — iz soneta, v katerem tako pretresljivo kliče smrt rešiteljico:

»Prijazna smrt, predolgo se ne mudi...«

Drugo trditve (b) romantikov, da mora pesnik iz svojega središča pesniti, najlepše pojasnjuje Orglar:

»Al Bog slavca ni posvaril,
le posvaril je puščavca;
„Pusti peti mojga slavca,
kakor sem mu grlo stvaril.“«

in zlasti v verzih:

»Drugih ne, le te naj poje,
dokler da bo v grobu vtihnil.«

Sem sodi tudi ves sonetni venec, ki označuje, da

»Iz srca svoje so kali pognale...«

Na tretji (c) trditvi romantikov o pesmi-organizmu in nje središču pa sloni vsa

Prešernova čitanka (sp. dr. Avg. Žigon).

(Mentorjevec, ki se želi podrobneje poučiti o tem tretjem znaku romantike, najde dovolj gradiva v dr. Puntarja »Zlatih črkah«, zlasti str. 12 nsl., potem v dr. Žigona omenjeni razpravi ter v Ljublj. Zvonu 1921, v razpravi dr. Iv. Prijatelj: »Duševni profili naših preporoditeljev«. Morda si nabavi tudi knjižico: Die deutsche Romantik. Von Alois Stockmann S. J., Herder, 1921. Iz teh virov sem jaz zajemal.)

4. Kot četrti znak romantike naj imenujemo t. zv. romantično ironijo. Friderik Schlegel je rom. ironijo opredelil kot »umetniškovo vzvišeno, neodvisno zmožnost, rabiti snov samo kot priliko za udejstvovanje svoje umetnosti oblikovanja«. Imenovali bi jo lahko tudi nekakšno objestnost, s katero so se romantiki norčevali iz svojih lastnih (ali tudi tujih) del; norčevali so se v dramah, v romanih, v pesmih, v kritikah. V veseloigri L. Tiecka, enega izmed četvorice glavnih romantikov, »der gestiefelte Kater« — danes je nemški publiki igra neužitna — govore poleg igrajočih oseb še občinstvo (parter), pesnik, mašinst, vse vprek. Kakor pa so bili napram sebi in svojim delom neusmiljeni, tako tudi napram spisom drugih. Posebno sta oba brata Schlegel vihtela bič ironije v svojih kritikah. Dasi sta — kakor piše Stockmann n. m. str. 22 — večkrat mero dopustne ironije prekoračila in često brez potrebe postala osebna in malenkostna, sta vendar z načinom svoje kritike zelo dobrodejno vplivala na sodobno nemško slovstvo.

Ali opazimo tudi ta znak na naši romantiki? Jako viden je: Nova pisarija, zabavljivi sonetje, epigrami. Leta 1833. je Prešeren — v boju zaradi metelčice — kar naravnost zapisal nad zbirčico svojih sonetov:

Literarische Scherze
in August Wilhelm v. Schlegel's Manier.

V tisti zbirki je stal med drugimi tudi: »Apel podoba na ogled postavi.«

Pozneje je Heinrich Heine, najstrupejši nasprotnik romantične šole, romantično ironijo v svojih liričnih poezijah razvil do velike dovršenosti, ampak — z nernavnim namenom. »Zazibal je čitatelja z visokorazvito svojo tehniko v neko pobožno ali vzvišeno razpoloženje, na koncu pesmi pa mu je s kakšno zaničljivo besedo, s cinično opazko, z nesramno kvanto vzbudil gnus.« (Stockmann, n. m. 23.) Vzgled take heinejevske ironije imaš pri Simonu Jenku, Obrazi:

»Južen veter diše, beli sneg se taja; mene pa ljubezen zmagavna navdaja.	Pomlad naju kliče, duša ljubezniva, zdajle se radujva, zdajle se ljubiva.«
---	---

In ne dá se dvakrat,
ljubica poprosit,
koj vrabulja z vrabcem
gnjezdo začne nosit'.

Objestno norčevanje iz samega sebe nahajamo večkrat pri Jan. Mencingerju. Tako n. pr. v »Vetrogončiču«, Izbrani spisi I., str. 61. Pisatelj je pripeljal svojo povest že skoro do konca ter povedal, da je nemškutar Vetrogončič izgubil pri graščaku Dankoviču že vso veljavo, ki si jo je bil po protekciji graščakinje pridobil, in da je Slovenec Medja po vsi pravici upal, da dobi Dankovičevo hčerko Milko za ženo. In tam piše: »Nazaj iz vasi grede jih je pot peljala skozi gozd. Tiči so peli, kakor je vsak vedel in znal, posebno dobro slavec. Njegovo petje gotovo ni šlo mimo srca gospodične in Medje. Spisal sem bil že dolg pogovor med njima; kar pride k meni moj sosed, hud kritikalec in velik sovražnik ljubeznivih besedic, in mi naredi dolgo črto po papirju. Hudo se je kregal in že je hotel vso povest raztrgati, preden sem izpregovoril. Da sem se sprijaznil s sosedom, sem moral pogovor izpustiti, ki je bil tako lep in tako — dolg. Ne morem nič za to, ako ti, bralec, nisem ustregel. Moj sosed je hud in ima čez-me veliko oblast.«

Romantična ironija je — po moji sodbi — tudi v začetku 13. poglavja »Desetega

brata«, kjer se Jurčič primerja z ameriškanskim volovskim voznikom, ki ima več voz upreženih in v potu svojega obraza poganja zdaj ta par, zdaj drugi, ki mu zastaja ...

Stockmann (n. m. str. 23) prištevava k romantični ironiji in brezobzirni samokritiki tudi to lastnost nekaterih romantikov, da

so se posebno radi bavili s t. zv. temno ali nočno stranjo prirode (Nachtseite der Natur) ter opisovali bolestna ali izredna duševna stanja, n. pr. sanje, bistrovid, živalski magnetizem, dvojličništvo (Doppelgängertum) itd. Po mojih mislih je Mencingerjev Abaddon klasičen zgled prizadet v tej točki.

V DEŽELI KRALJEVIČA MARKA.

DEBELJAK TINE.

(Spomini z abit. izleta v Srbijo.)

10. julija, ponedeljek.

Odtegnila sva se s tovarišem družbi, obiskala cerkev, ki je ena najlepših v Srbiji, in šla sama za kolegi v samostan in kmetijsko šolo Bukovo.

Ah, ko bi imel Pregljev slog, da bi opisal sočnost pokrajine, žgoče solnce in prašno cesto, pojoče njive in travnike, opojnost vinorodnih brd in žarenje zrelega žita, znoj seljaka na njivi in trudno selo plevice v razoru, enakomerno brnjenje mlatilnega stroja in silne kretnje mladcev pri delu, pesem matere detetu ob njivi in žvižg gospodarja, ki ogleduje trte!

Tako je ozadje, pojoče ozadje neke vojašnice timoške divizije, kjer je ljubljansko okrožje.

In šla sva, da obiščeva fante, in prvo skupino sva našla pri dviganju vode iz tal in so nam pravili:

»Tako je v Negotinu: kasarna lepa, najlepša v Srbiji. Pokrajina še lepša in ljudje dobri, se pravi: seljak nam dá vina tudi zastonj, kadar pridemo k njemu. Negotinsko vino je dobro in poceni; pri seljaku dva dinarja, v gostilni pet in ob nedeljah smo pijani, Kranjci. Ali najhujša je disciplina. Niti v mesto te ne puste brez posebnega dovoljenja, in še to na redke čase. Hrana pa je slaba.«

(Jaz pa sem mislil na razkošno večerjo.)

Potožili so nama vse in le škoda, da je bila večina rojakov na »zanimanjih«. A ob slovesu nama je bilo dobro pri srcu, kakor človeku, ki dela dobra dela: tolaži žalost-

ne, nosi solnca zapuščenim in razbremenjuje molčečnost src.

Na prašni cesti sva se pridružila dvema seljakoma, starcu in možu pri tridesetih, ki nama je pravil o svojem ujetništvu v Stražišču pri Kranju.

In na križpotju smo postali:

»Tam je Bukovo — a midva greva na to stran. Če hočete, pojdite do moje kočice in dam vam vina. Daleč je, pol ure.«

Podali smo si roke in se ločili in hudo je bilo starcu, da nisva šla z njima.

Vesela sva bila prijaznih besed in preprostosti src in zavila sva — žejna popotnika — v zidanico ob cesti. Prosila sva vode in dobila vina, prijaznih besed in rož za slovo, ki sva si jih zataknila za pas kot Macedonec orožje.

Lahak nama je bil korak, požvižgavala sva v dobri volji in pozdravljala na desno in levo.

»Dober dan, majka!«

»Dober dan, sine!«

In za nekaj korakov sva se ozrla: dvajsetletno dekle je naročalo starki:

»Pozdravite mi fanta v vasi in recite, da ga poljubljam in da grem za nekaj dni. Poljubi ga, majka, v mojem imenu!«

In v prešernem smehu je odhitela po brdu navzdol in še midva — neznanca — sva jo pozdravljala z roko:

»Bog ti daj sreče, dekle na križpotju!«

In zdelo se nama je, da je v njenem smehu odpevala vsa narava: polja in brda in na brdih trta, težka žita in travniki in

hišice sredi njiv, šola na Bukovem in samostan in še midva, ki sva hitela v grič in dobila tovariše pri gostiji: pili so negotinsko vino, jedli sadje in sir in kruh in nama pravili o samostanu, o potrkanju zvonov, s katerim so jih sprejeli, in o kaludžeru, ki jih je sprejel pred oltarjem v ornatu, s križem v roki in z besedami: Dečico moja!...

Za kosilo nam je priredila občina banke, kjer so govorili vsi in vse in polkovnik z zlatim zobom in bobnečo besedo je govoril na dolgo o Trstu in Reki, Gorici in Celovcu in o srbski vojski ter končal:

»Quousque tandem abutere . . . si že kdo misli, a jaz vam še enkrat pravim: čuvajte

Rojstna hiša Ivane d'Arc.

se ljudi kot so Radić, Kórošec in geslo naj naj vam bo geslo Veljkovo: Glavu dajem, krajino ne dajem!»

In s krepko gesto in v višini pojočim glasom je pribijal moj kolega:

»Mi hočemo Jugoslavijo na demokratski podlagi. Temelj naj bo popolna enakopravnost vseh plemen in ver in stanov in dobro nam bo!«

Ljubljanski pesnik-profesor pa je vzneseno recitiral:

»Vsi vemo: iz Vzhoda pride luč. Luč pride iz Iztoka . . . ex Oriente lux . . . torej iz Vzhoda nam je prisijala Luč . . .«

Poleg mene pa je nosil stari upokojeni ravnatelj negotinske gimnazije, govoril o francoščini in nemščini na njihovih gimnazijah — »veste, pri nas nimamo hu-

manističnih gimnazij, samo realne« — in ponavljal:

»Moram iti v Slovenijo, moram, na stara leta . . .«

In gospod sodnik se je sklonil k meni:

»Ne marate Slovenci paprike?«

»Ah, ne, gospod sodnik.«

»A pravi Srb jo je tako« — zasmejal se je, vzel zeleno papriko in jo slastno pri-grizaval.

»Srb ne more živeti brez paprike. Bili smo na Francoskem, v Marseillu in Nici, a papriko smo morali imeti in naročili smo jo iz Španije.«

Ivana v otroških letih.

Še je govoril neki državni poslanec — a tedaj so prišle sirote pod vodstvom učiteljice in mala petletna deklica je pela pesem o kraljeviču Marku in zbor je dvo-glasno odpeval refren. Deklamirali so pesmi in predstavljali simbolične pogovore med Srbi, Hrvati in Slovenci.

In zasvirala je ciganska godba in zaplesali smo v dvorani okoli miz kolo, ki se je razvil v ples na dvorišču.

10. julija. Z a j e s a r.

V mraku smo zavozili v mesto, ki je večje kot Negotin, a ne tako prijazno, in godba nas je pospremila v vojašnico, kjer smo kmalu pospali.

11. julija, torek.

Čudne so trdnjave; hrib, nazunaj zelen, s travo in drevesi obrasel, a ves razrit in podzidan s stavbami, ki stoje že stoletja in bodo stala še stoletja. Na Kalimegdanu — belgrajski trdnjavi — stoji med tako stavbo celo cerkev, ki pa so jo med vojsko zrušili. Resnično: nisem prej vedel, da je hrib za Zaječarom trdnjava, dokler nisem bil v njej in gledal napisa na pročelju vhoda, ki je v meni neznani pisavi vklešan z letnico 1804.

Na vrhu pa stoji vojak in zre preko Zaječara in Timoka do gore Zglavak, kjer teče bolgarska meja, in oko se mu blesti in žari v čudnem, čudnem ognju.

Ah, Bolgari! Stali smo ob jarku za trdnjavo in vseučiliški profesor Jovanović nam je govoril:

»Hočem vam pokazati, kaj lahko stori narod, kj je barbar, dasi pravi, da je kulturnen. V tej groblji leže kosti stošestdesetih srbskih svečenikov, ki so jih Bolgari privlekli sem, jih zasramovali, jih rezali in v mukah podavili, ker so bili — Srbi. Glejte, sami presodite, ali je to naš brat?! Bolgar ni naš brat, on je Tatar, pa si je prevzel naš jezik — a ostane kljub temu Tatar. In sedaj hoče ta naš psevdobrat celo v našo zajednico. Dobro, mi ga sprejmemo, ali pod tem pogojem, da predvsem svetom prekličje svoja dejanja in nam da zadoščenje in se pokesa. Ali ta jarek v

katerem je tudi moj rodni brat, je in ostane spomenik njihovega barbarstva. Junakom pa, zvestim Srbom, zakličemo: Slava!«

Zaklicali smo: »Slava!« in zapeli žalostno: Gozdič je že zelen... Glave pa smo klonili v tihi žalosti.

In zdelo se mi je, da sem čutil, kako se je vojaku na ti trdnjavi zaiskrilo oko in se je celo s celim obrazom obrnil proti Balkanu — in še v večji žalosti so nam klonile glave... Nismo si upali pogledati v oči drug drugemu, ker bali smo se, da bi ne izdali najvišje, najglobokejše bolesti...

Ob pobočju trdnjave pa se je svetila v solncu bela, nova bolnišnica, katere vodja je bil tedaj neki Slovenec. Pregledali smo jo in se vrnili v mesto, kjer se je razvila med izletniki in srbskimi športniki nogometna tekma — seveda nam v škodo. Nato smo se zbrali na dvorišču vojašnice, kjer so nam postregli celjski in somborski vojaki z večerjo in s slovensko pesmijo, ki so jo peli v zboru pod vodstvom svojega slovenskega kurata. In pela je slovenska popevka v mraku, razsvetljenem s plinovno lučjo, in se lovila v košatih kostanjih vojašnice, mamila srca z večerno opojnostjo slovenske vasi in čarala z melodiozno bratske tovariše.

Po polnočnem banketu pa so nas pospremili z godbo na postajo.

(Konec.)

O ČLOVEK!

FRANCE VODNIK.

O človek, ob godbi življenja, ki bučeče marzeljezo igra,
posluhni sam vase in v sebi zaznal boš pesmi pretihe,
kot da iz dalje nekdo k tebi pošilja prošnje vzdihne . . .
V njih zvokih odmev trepeta tajnih, prikritih bolesti srca.

To so odmevi, odpevi vriskajoči pesmi življenja,
ki marzeljezo igra, da nas v omamo-pozabo uspava . . .
In marsikdo več ne bo začul sladkega pozdrava
bitja, ki ga išče in v noč bo omahnil ob vriskajoči pesmi življenja!

TEMELJI KREKOVE VELIČINE.

IVAN DOLENEC.

II. Krekovo javno delovanje — posledica njegovega krščanskega prepričanja.

»Višek Zveličarjevega nauka.
— Vzvišenost javnega dela.

»Znamenje zveze z Bogom je nesebična ljubezen do bližnjega.« Krek.

Ta stavek je vzet iz onega poglavja v Zgodbah, kjer komentira Krek Kristusovo napoved poslednje sodbe. (II. del, str. 484.) Kralj bo takrat govoril: »Pridite, blagoslovljeni mojega očeta, posedite kraljestvo, ki vam je pripravljeno od začetka sveta! Lačen sem bil namreč, in dali ste mi jesti; žejen sem bil, in dali ste mi piti; tujec sem bil, in ste me vzeli pod streho; nag sem bil, in oblekli ste me; bolan, in ste me obiskali; v ječi sem bil, in ste prišli k meni . . . Resnično, povem vam, kar ste storili komu teh mojih najmlajših bratov, ste meni storili.«

Že dalje časa me je zanimalo vprašanje, v čem je Krekova veličina, kaj je temelj njegovega značaja. Nisem še prebral Zgodb, a slutil sem, da moram najti zelo značilno izjavo Krekovo baš v onem odstavku, kjer govori sveto pismo o vprašanju, po čem nas bo enkrat večni sodnik sodil. Saj mora biti tu jasno povedano, na kaj polaga Bog sam največjo važnost v svojem nauku. Nisem se motil. Krek je tu dostavil brez posebnega podčrtavanja, brez patosa, ampak s preprostostjo ponižnega vernika tele besede:

»Jezus se istoveti z reveži. Imenuje jih svoje brate in pravi, da je prav za prav on sam v njih. To je višek nauka tistega Zveličarja, ki tako živo priporoča, naj se s premoženjem tega sveta kupujejo večni zakladi. (Podčrtal priobčevalelj.) Pač veleva najvišja zapoved ljubezen do Boga. Toda ljubezni do Boga ni, kjer ni ljubezni do bližnjega. Najprej se mora odlučiti od srca vsa sebičnost, za tretji se mora korenina vsega hudega, na-

pačno nagnjenje do posvetnih dobrin, potem šele se more duša združiti z Bogom. Znamenje zveze z Bogom je nesebična ljubezen do bližnjega.«

Tu je torej Krek povedal, kje je on gledal višek nauka Kristusovega. Ta višek krščanstva je skušal Krek udeleževati v življenju; v tem, da je šel za tem ciljem tako dosledno, leži njegova veličina. Kje je on zastavil na tem polju svoje delo?

Dve možnosti sta se mu odpirali: podrobno delo krščanskega usmiljenja in zdravljenje »v velikem« onih virov, iz katerih izvira telesna in duševna revščina. Oboje je vršil Krek. Toda glavno važnost je polagal njegov veliki duh na drugo točko. Kajti kdor deli miloščino, celi posamezne rane; kdor pa dela socialno, ta celi vire ran. »Vse socialno delo je uporaba znanja zakonov socializma v službi krščanske ljubezni . . . Zato ni treba znanja, da se beraču dá kos kruha . . . Da se pa izprevidi bolezen, lakota celega stanu, za to je treba nekega znanja, je treba študija. Kdor to pozna, bo vedel, da je tisočkrat bolje, če s soc. delom zamašimo vir revščine, nego pa če iz kakega berača naredimo bogataša. Socialna miloščina je tisočkrat več vredna nego individualna.« (»Dostavki Socializmu« na strani 1. To so hektografirana skripta Krekovih predavanj o socializmu, ki so jih izdali ljubljanski bogoslovci.) Tako je prišel Krek do tega, da se je odločil za delo v javnem življenju, za organiziranje ljudstva na gospodarskem, stanovskem in političnem polju.

O nalogi politika je imel Krek visoko mnenje. V Socializmu pravi (na str. 19), da imajo v državi največji pomen tisti, ki jo neposredno vladajo, za temi pa delavski stanovi, ki ustvarjajo vse državno premoženje. Politika mu je bila skrb za javnost. »Čimbolj pa služi kaka stvar splošnosti, tem bližja je Bogu, ki ohranja vesoljstvo.« (Socializem, str. 114.) Ali bi mogel kdo lepše povedati, kako sveta je bila Kreku

naloga javnega delavca, nego je to storil sam v omenjenih besedah?

Zraven se je pa Krek tudi zavedal, da po svetopisemskih besedah čaka »najstrožja sodba tiste, ki so predstojniki« in da delajo vladarji in politiki, ki zlorablajo svojo oblast ali pa ne vrše svoje dolžnosti, revolucije. »Revolucij ne delajo samo podložniki, marveč tudi vladarji, ne samo tlačeni, marveč tudi gospodujoči stanovni.« (Socializem, stran 160.) Kajti »neomejena oblast je trinoštvo, ki rodi politične prekucije, neomejena lastninska pravica pa poganja — družabne revolucije, ki so često hujše od prvih.« (Socializem, str. 164.) Tudi iz teh besed, ki kažejo važnost politike v negativnem oziru, se kaže, kako resno je pojmoval Krek svojo nalogo kot politik. »Kdor ima večjo oblast, mora biti le tem bolj ponižen in skrben za druge.« (Krek v Zgodbah II., str. 503.)

Duhovski stan in delo za splošni blagor.

Krek se je mogel z vso svojo osebo postaviti v službo javnega dela, ker je bil duhovnik. Ko je vstopil v semenišče, je s svojim globokim pogledom v bistvo življenja dobro vedel, da velja odslej zanj Gregorčičev rek:

»Živeti vrli mož ne sme za se.
Iz bratov sreče njemu sreča klije,
veselje ljudsko njemu v oko sije,
in tuja solza mu meči srce!«

Kot smo rekli, je bil Krek vesel darovalec in morebiti so bili baš pri njem izredno redki trenutki, da bi bil podoben oraču, ki gleda nazaj, potem ko je prijel za plug. Gledal je naprej, videl svoje velike naloge v življenju in pri tem prišel do prepričanja, da jim je kos samo, če ie prost družinskih skrbi. Zato je napisal z ozirom na celibat v Socializmu (str. 119) tele besede:

»Koliko dela krščanske ljubezni, koliko potrebnega socialnega dela se ponujal Samski stan je za to najprikladnejši. Celega, nerazdeljenega srca je treba pri tem

* Knjiga modrosti 6, 6. (Lampe-Krekove Zgodbe I., str. 1108.)

Požrtvovalni, po splošni koristi smereči duh bi pri mnogih vzbudil smisel za zdržno, samsko življenje.«

Ivana — pastirica.

Zato mislim, da lahko verujemo v iskrenost njegove izpovedi v državnem zboru dne 25. junija 1909: »Duhovski stan, ki sem ga sprejel prostovoljno in ki ga bom

Božji klie.

zvesto držal, dokler živim, je bil včeraj napaden v moji osebi.«

Kako je Krek čislal duhovski stan radi njegove vzvišene naloge in kako je poj-

moval razmerje duhovnika do ljudstva, razvidimo iz besedi v državnem zboru dne 3. marca 1910, ko je govoril o koroških Slovencih:

»Tudi ob času, ko je bilo to ubogo ljudstvo samo, ko mu je bila vsa buržoazija odtujena, je temu ljudstvu stal ob strani njegov duhovnik in bo ostal ob njegovi strani, kot del tega naroda, ne kot njegov gospod, ampak kot njegov prvi služabnik, njegov prvi hlapec.« Servus servorum Dei S temi besedami je označil nalogo duhovnika tudi v slovitem govoru ob desetletnici Danice. (»Po desetih letih«, »Zora« X., štev. 4 in 5, str. 35.) Tudi v Zgodbah najdemo opetovano isto misel. Pri razlagi prizora, ko streže Jezus apostolom pri zadnji večerji, pravi Krek, da je duhovska oblast »v svojem jedru le težka, odgovorna, z zatajevanjem in ponižnimi žrtvami združena služba.« (Str. 503.) In na drugem mestu, ko opisuje umivanje nog, pravi: »Služba Jezusovega namestništva na zemlji se mora izvrševati v popolni ponižnosti. Cerkveni oblastnik ne sme biti podoben posvetnim vladarjem; vsaka gospodovalnost mora biti izključena od njega, sicer ne izvršuje Jezusovega ukaza.« (Str. 504.)

Zame je gotovo, da bi Krek ne bil nikdar postal to, kar nam je bil, če bi ne bil duhovnik.

Zvest služabnik v službi ideje.

Prav radi tega, ker je temeljila pri Kreku njegova javna delavnost v zavesti, da je to njegova dolžnost, ga tudi ni mogel razjeziti noben neuspeh in nobeno nasprotovanje tako, da bi se bil umaknil ozlovoljen ali celo užaljen v zasebno življenje. Ko so mu nasprotniki nahujskali njegove lastne volivce proti njegovemu stališču v vprašanju starostnega zavarovanja kmetskega ljudstva, je sam izdal in založil brošurico »Starostno zavarovanje kmetskega ljudstva«, da bi ne padel kak odij na stranko kot tako, češ, stranka se istoveti s Krekom v tem vprašanju. Zato je prevzel vso odgovornost na lastne

rame in se podpisal samo: »Prof. dr. Krek«, da je tudi v tem pokazal, da govori samo kot znanstvenik, ne kot poslanec. Tam je zapisal tudi besede, ki kažejo, kako je tudi kot javni delavec stal samo v službi svoje dolžnosti, ki mu jo je velevala vest:

»To vem, da svet takega dela ne plačuje. Kdor zida, je zamazan, obtolčen. To nič ne de, da le stavba napreduje. In stavba, ki bom delal pri njej... dokler bom mogel, se imenuje srečnejša prihodnost našega ljudstva.« (Str. 32.)

Zato je tudi ob času, ko so ga izključili iz stranke, rekel: »Enega si ne dam vzeti: pravice, da bi delal za narod.«

Tu smo videli, kako je Krek pazil na to, da ne bi trpela stranka zaradi njegovega dela za starostno zavarovanje, ki mnogim ni bilo všeč. Prevzel je rajši vso odgovornost za svojo osebo, češ, manjše važnosti je korist posamezne osebe nego korist stranke. V tem visokem mišljenju Krekovem najdemo tudi glavni vzrok, zakaj je delal na to, da se je nekdanja Katoliško-narodna stranka prekrstila v Slovensko ljudsko stranko. Ne radi tega, ker bi se bil Krek sramoval katoliškega imena, ampak baš iz nasprotnega razloga: radi tega, ker je Krek katoliško ime tako visoko cenil. Vera mu je bila nekaj tako svetega, da ni hotel, da bi vsled napak, ki jih lahko napravi vsaka stranka, leteli očitki na cerkev. (Glej tozadevno »Našo moč« z dne 2. nov. 1917. Dotični odstavek je citiran tudi v Koledarju Mohorjeve družbe za leto 1919, stran 92.)

Krek je pri vsem svojem javnem delovanju eksponiral sebe in štedil druge. Več mu je bila stranka nego lastna oseba, a zopet več cerkev nego stranka. Zato je bil Krek proti temu, da bi se politika omenjala v cerkvi, kakor je tudi globoko čutil potrebo političnega dela. Ni hotel, da bi cerkev kateregakoli človeka odbijala, ker je vedel, kakšen blagoslov je vera za človeka. Zato tudi ni maral, da bi nosila stranka v svojem imenu naslov »katoliška«.

Prosim, naj vzame to v vednost tudi oni poslanec, ki se je še v narodnem predstavništvu v Belgradu dne 13. marca 1920 spodtikal nad prekrstitvijo nekdanje Katoliške stranke!

Kolikor sem opazoval Kreka zunaj cerkve, sem vedno čutil, da se sklicuje na vero nekako s tisto redkostjo in svečanostjo, s katero govori človek o največjem idealu svoje duše, ki mu je tako svet, da ga omenja samo takrat, kadar pokaže najljubše in najtišje zaklade svoje duše. Krščanstvo je odsevalo iz Kreka v praktičnem udejstvovanju. Vedel je, da ljudje na besede ne dajo toliko kakor na dejanja. Njegova želja je bila, da bi pridigal s svojim delom veliko resnico, da se krščanstvo tudi v 20. stoletju še ni preži-

velo, ampak da je še vedno pogoj sreče za posameznika in narode. Nikdar pa ni maral izrecno reči: glejte, tole je krščansko, kar delam jaz! Ne samo, da bi se to ne bilo skladalo z njegovim rahlim čutom za skromnost, ampak Krek je tudi vedel, da je vse človeško delo nepopolno in da se moremo idealu samo približati, da pa nobeno delo idealu ne odgovarja popolnoma.

Vendar pa je Krek lahko rekel z Gregorčičem o vseh svojih delih, tudi o onih, ki so se nanašali na skrb za posvetne stvari:

»In dobro vem, da niso mu (Bogu) k nečasti, čeprav za cerkev niso in oltár, — saj kaže vendar sleherna njih črta, da seme njih iz božjega je vrta!«

(Konec.)

FAZANIŠČE.

FR. PENGOV.

Uvod.

Prav poseben, da, skoro čudovit je tisti kosec slovenske zemlje, ki mu pravim fazanišče (od ptice, ki se imenuje fazan ali tetrev). Hvala Bogu, da imamo takih paradizev zlasti v krškem, pa tudi v ljubljanskem, kamniškem, kranjskem in drugih okrajih. Saj ustrelijo samo na sorškem polju po 400 tetretov vsako leto.

In koliko zanimivih reči najdeš v takem bivališču fazanov!

Predvsem je ta okolica tako krasna, kot bi bila nalašč ustvarjena za pesnika. V njej najdeš vse, karkoli ti le poželi srce. Tu imaš gričevje, ki sicer valovi lahno, pa le do precejšnje višine; na njem pa se menjavajo bolj strma pobočja, ki ih prepeka opoldansko solnce, z drugimi bolj položnimi in obrnjenimi proti severu, ki nudijo v popoldanski vročini dovolj prijetne sence in hladnega zraka. Vmes pa so dolinice z zelenimi travniki, ki so bujno porasli s travo. Po njih žubore potočki z bistrimi, živahno pevajočimi vodiciami.

In gozd v našem fazanišču, kako čudovit je tudi ta! Tu imaš lepo lozo v ravnini, ne

daleč bahat gozd, ki je ponos gospodarju zaradi debelega bukovja, borovja in smrekovja. Dočim je hosta porastla marsikje z gestim grmičjem, najdeš po hribu mnogo mest z mladovjem listnatega in iglastega drevja. Povsod pa je raztresenih med gostejšim drevjem vse polno laz, četudi včasih velikih samo za dlan. Po sečeh in goličavah je dosti jagodnatega nizkega drevja in grmičevja; tu rasteta brek in jerebika, se šopiri z velikimi, škrlatnimi jagodami ruski glog, ne manjka drobnic (divjih hrušk), potočku prisluskujeta v velikih množici radovedna bregovita (kozja pogačica) in čemž, robove gozda pa zaznamuje krhljika, ki daje najboljše oglje za smodnik, leskovo in drugo grmovje.

Pod drevjem in grmičjem pa je vse leto cvetlic, da jih ne prešteješ. Čim zgine spomladi sneg, zažvenkečejo na pobočjih zvončki, v dolinici pod jelševjem kraj potoka pa zatrepečejo z glavicami ljubke noričice (veliki zvonček). Vsepovsodi pošilja leska zahvalni dar rumenega kadila proti nebu, kadarkoli jo spomni pomladni veterc te dolžnosti, pa tudi armada troben-

tic, ki goriyo pod njo z zlatimi plameni, ne zastaja v hvaležnosti. Ves srečen obrača pomladanski žefran, ki ga nekateri celo zamenjavajo z jesenskim podleskom, modra zrkla proti nebu, povsod okrog njega vstajajo rožnati in vijoličasti pljučniki, ki te spominjajo že z imenom, da imaš pljuča samo zato, da z njimi vedno, zlasti v gozdu dihaš globoko. Izmed vseh vonjav te vabi zlasti blagodišeči volčin. Še pozneje se prikaže rumeni gabez, ljubki korček (ciklamen), ki priča, da naši zemlji ne manjka apna; v senčnem kotu gozda med velikimi četvero-listi volčje jagode se belijo na nizkih šibicah beli kraguljci šmarnice; na drugih nekoliko daljših stebelcih potrepetavajo cveti sorodnega Salomonovega pečata, na bregu ob vodi pa skriva belo ptičje mleko z zeleno pelerino notranjo belino svojega perigona, ki je kakor bi bilo iz mlečnega stekla... Pa še drugo bilje in cvetje je raztreseno tu po zemlji, v grmovju in travi, sebi in človeku, gotovo tudi samemu Gospodu v veselje.

Res, diven je ta kraj in še lepši ta gozd.

V vsakem koticu se ti ustavi radovedna stopinja, da se zagledaš s smehljajočimi ustni v kako stvar in pozabljaš pri tem nase, na čas, da, na ves svet — tako dobro ti je pri srcu. Na stotine je tukaj skrivališč, a vsako se neprestano izpreminja, kakor se pač poigravajo z njim solnčni žarki, in čas, ki poteka tu neslišno, kot bi bežal bos po travi, vendar hiti tudi tukaj, četudi bi se ti utegnilo zazdeti, da se je ustavil za vedno v sredi najkrasnejše mladosti.

Ustaviš se na majhni goličavi, odkoder ti splava oko na rodovitna polja in travnike, ki obdajajo hosto in log; krog tebe rumeni žolti naprstec, se zibljejo na lahko proti rožnatega vrbovca v peščeni zemlji. se klanjajo med nizkimi drevesci prijazno Marijini lasci in druge latovke in klasnate trave... Pa komaj obstaneš, že ležiš — menda se tega komaj zaveš — na hrbtu in gledaš navzgor v nebeška okna in vidiš, kako se za kratek čas poigrava tudi nebeški Oče, ki si je navezal na

vrvico celo kitico oblakov in jih poteza kakor kmetiče po šahovnici po gladki modrini nebeškega obloka zdaj sem zdaj tja.

Tako moreš sanjariti edinole v fazanišču, v čudovitem gozdu, kjer je podobno, kakor da ne bi stopila sem nikoli lovčeva noga, kakor bi bil to raj, v katerem se igrajo, nad katerim se radujejo edino-le nedolžni otroci.

Lovčev dom.

In vendar je tu v bližini lovčev dom! Prijazen, majhen, na pol skrit za živo smrekovo mejo je ta domek. Pred njim je vrtec, v katerem se šopirijo štirje prastari brinovi grmi, ki dajejo s svojo na piramido prstriženo obliko poslopju v ozadju poseben, nenavaden, skoraj turoben značaj. Ta vtis še povečujejo štiri na široko razrasle tise, od katerih stojita dve spredaj na voglih vrta — drugi dve pa sta sredi vrta — a spadata na vsak način med šaljivce in čudake med drevesi. Njune igle so silno temne, a nič manj žalostno ni njuno obličje od spomladi pa skoraj do konca poletja; zdita se kot rajni Jaka Življenjasit, ki je bil jezen na ves svet... Toda proti jeseni jima nenadoma blisne v glavo, da se morata poradovati tudi oni-dve, in v trenutku se posujeta z množico rdečih jagod, da se zdi, kot bi jim bila od same radosti zalila kri rdeča lica...

A zadaj za hišo, tam je pa že bolj strašno... Dvorišče je tam — in na njem ležita pred uto orjaška pasja kosmatinca, ki se ti zaženeta, ko stopiš skozi vrata, z neznanskim truščem in lavežem naspoti, kot bi te hotela najmanj požreti. A to je le njuna vnanja raskava skorja, v resnici nista tako hudobna. Kaj še! Zaženeta se sicer divje toliko blizu, da bi ju lahko dosegel z roko, nato pa se ustavita, kakor v zadregi, in čakata. Ali ni, kakor bi ju hotelo biti malce sram? — Če pa jima privoščiš lepo, prijazno besedo, jameta mahljati in otepati s kosmatimi repi. Še dvakrat, trikrat zabevskneta in že obrneta glavi nazaj, kakor bi hotela pokazati, kako težko jima je ravnati proti

svoji divji naravi — potem pa se bližata bolj in bolj zaupno. Komaj pa si ju pogladil po kosmatih hrbtiščih, čudo, da ti ne izližeta rok! Kot blazna poskakujeta od radosti, da jima je človeška roka popraskala hrbet. Zastonj bi iskal v živalstvu (zoologiji) živahnejše fotografije Cankarjevih »Hlapcev«.

Še bolj notri na dvorišču blizu hišnih vrat stoji visok hlev, spredaj prepleten z žičnato mrežo kakor kletka — v njem pa sedi najbolj čuječ stražnik, ki te novinca z bučnim šumom in rožljajočo verigo prestraši, da ti zastaja srce in ledeni kri po žilah. In kdo bi se tudi ne prestrašil, če bi nenadoma okrenil glavo in zazrl dva komolca od sebe pošast z rogato glavo in z dvema velikima, mežikajočima pomarančastima očesoma, ki se obračata divje naokoli, med njima pa klopoče in škrtka kljun, skoro popolnoma skrit v perju. In kdo bi tudi kar po nagonu ne odskočil od take kletke, ko opazi, kako se obrača proti njemu šapa gosto porasla s perjem, z dolgimi kremplji in zločinskimi okovi na sebi! In vendar je ves tvoj strah popolnoma odveč; kajti ta »kralj noči«, kakor ga proslavljajo stare knjige, že davno nima več v sebi niti pazderja kake divjosti. Menda v posmeh njegovemu preminulemu kraljevskemu dostojanstvu ga goste z ustreljenimi vevecami — včasih tudi z mačjo pečenko — in kadar mu pri spominu na kraljevsko minljivost postaja slabo, dobi v kljun grudico surovega masla. Sicer je pa postal že popolnoma vsakdanja prikazen in se ga tukaj nihče ne boji — najmanj že ptičji drobiž. Slišal sem celo, da se koklja, ko vodi piščeta po dvoru, večkrat pred kletko jezno naščepiri, preteče zakvoče in se zaleti proti žičnati mreži, kakor bi se hotela meriti z groznim ptičem. In če smemo verjeti zatrjevanju domačinov, se ob takih prilikah »kralj noči« prè vsakokrat prav nekraljevsko trese. To gotovo ni nemogoče; saj ve tudi človeška povestnica poročati o marsikakih nekraljevskih mrzlicah kraljev.

Če vzbuja dvorišče strahove, je pa notranjščina lovske hišice toliko prijaznejša. Po stenah predsobe je razobešeno staro orožje poštenih nekdanjih lovcev gospodarjev, pa tudi lovskih tatov zadnjega stoletja, vmes pa cela kopa nagačenih ptic, predvsem tetrevov in njihovih sovražnikov. Podobno je tudi v pisarni in drugih sobah. Povsod vidiš fazane: navadne, srebrne, zlate, pa tudi čarobno lepe eksotične zvrsti, kraljevega fazana, fazana z ovratnikom, demantnega tetreva in druge. V kotu izbe se krivi k tlom sivi skobec, ki se pravkar pripravlja na vzlet; na sredi stropa pa visi in se suče orl s široko razpetimi krili in gleda s sanjavimi steklenimi očmi v neznano daljavo. Morebiti se mu zdi, da še vedno kroži v neznanskih višavah med oblaki nad deželo in njenimi gozdovi, morda sanja o kraljevi vzvišenosti, s katere se je dal tako brezumno izvabiti zaradi malenkostnega sovraštva do sove-uharice, ki jo je bil opazil pri belem dnevu sedečo sredi fazanišča. Samo za trenutek se je spustil bliže k zemlji — in že je plačal to z življenjem. Tako je torej v naši logarski hiši, ptič poleg ptiča, da že skoraj stene več ne opaziš. Zraven fazanov in raznih ujed sede tu po vejah kalini poleg pegamov, vijoglavka poleg krivokljuna, šopiri se brhka mila jerica in šoja poleg cesarskega kobilarja in krasnega vodomca — ptic, da jih ne prešteješ. Ne manjka niti legendarne modre ptice-zlatovranke. Da bi pa imela lovčeva hiša v fazanišču nagačenega tudi indijskega slona, tega menda pač ne zahtevate!

Da, taka je lovska hiša od znotraj in od zunaj, toda lovca tetrevarja ni v njej.

Smo namreč v začetku aprila, ko se začenja zanj najvažnejše delo. Vse doldne se je potikal z nekoliko logarji po volierah, velikih omreženih prostorih, v katerih hrani fazane čez nevljudno zimo; previdno je stopal od enega skrbno z listjem prikrita gnezda do drugega in vzel iz vsakega jajce. Polne košarice jih je pošiljal domov. Zvit je namreč ta človek,

ki hoče doseči s tem ravnanjem prav poseben namen.

Fazanova puta ni obdarovana s preveč brihtno glavico. Ko vidi, da so zginila jajca prve zalege — v presledkih od 24 do 48 ur znaša jajca, in sicer 8 do 12 vsega skupaj — si ne ve pomagati drugače, kakor da znese še enkrat druga. Seveda se fazanka in njen petelínc, ki sta skupaj zaprta, slednjič naveličata te lepe pesmi in puta preneha nesti. — A tedaj ima tetrevar že toliko jajec — do 20 od vsake

Ivana v orožju.

pute — kolikor si mu jih le more poželeti srce in na glas se hahlja v gosto brado, da je tako potegnil fazane. Ljube putke, ki si na vso moč prizadevajo nadomestiti ugrabljena jajca, mu namreč naneso dvakrat toliko jajec, kakor bi jih, če ne bi ravnal lovec tako premeteno.

Dobro sicer ve naš Nimrod, da začno nazadnje vsi fazani z generalno stavko, pute pa poleg tega še slovesno obljublajo, da sebi v sramoto ne izvale niti enega jajca — a to lovcu ne dela sivih las. Že davno je poskrbel za mačehe tem jajcem.

Zato hodi veselo po fazanski hosti in piha iz vivčka take goste dime kakor bajtarjeva koča, kadar peko kruh. Če ga

ne poznaš, težko, da bi se ne prestrašil, ko ga srečaš. Tako grozansko je namreč bradat, da Repoštev v bajki ne more biti bolj. Ne zábite pa, da je bil rajnki Repoštev velik dobričina, ki je zelo rad posnemal Vrbana Smuka ali pa tudi burkasto preteklost Miha Gorenjskega, ki jo tako lepo opisuje Dom in svet v svojem rojstnem letniku. Ista dobra in slaba nagljenja ima tudi naš logar kakor večina drugih njegovih tovarišev lovcev. Zato je bil gotovo Repoštev bog lovcev ob času, ko je sedel na predsedniškem stolu božje vlade za naših poganskih pradedov še Svarun s svojo družino. Pozneje šele, ko je zasvetil prednamcem sveti križ in zlata svoboda krščanstva, si je izbral zeleni ceh lovcev najprej sv. Evstahija, še pozneje pa sv. Huberta za patrona. Očitno pa je, da od tistih časov pojema število takih lovcev.

Lovec fazanar je seveda še starega kopita in zato podoben Repoštevu kot jajce jajcu, in to ne samo po vnanje. Če le odpre usta, že se ti zlaže in se norčuje iz tebe. Toda Bog varuj, da bi mu ne verjeli ali da bi ga celo očitno sumničili neresničnosti! Čim bi se pripetilo kaj takega, se ustavi naš Nimrod na goličavi, nasrši obrvi, kot bi se grmadili oblaki pred nevihto, obraz se mu zmračí — nato pa povrta s sredincem v pipo in že vam dokazuje, da ste zeleni kot zimzelen, če niti tega ne veste, da lovec sploh nikdar ne laže, ampak da k večjemu govori tu in tam latovsko; da tako vsaj on ohrani spomin na lepe klasične jezike, ko drugih izobražencev, ki bi jih umeli, itak kmalu ne bo več v Jugoslaviji, če bodo ostali sedanji nazori.

Danes seveda — ob času, ko zbira jajca — se ne potika po lovišču, ima pač mnogo važnejšega posla. Dobimo ga v zimski staji — kamor zapirajo fazane ob najbolj mrzlih mesecih — katere tla so pokrita s sivim svižem, pripeljanim pravkar s savskega proda; v njem so v dolgih vrstah naložena jajca. Fazanar jih preklada v pesku vsak drug dan; zdaj jih po-

stavlja po konci, drugič jih polaga po dolgem. Pravkar je izvršil za danes to delo. Poleg njega stoji več košar svežih jajec, na katere piše današnji datum in jih poklada na mivko.

A nikar ga ne sprašuj, čemu to dela — gotovo bi ti odgovoril po latovsko!

Zimska staja.

Zimska staja je še najbolj podobna kakim vojni barakam iz žalostnih let 1914—1918. Dolga stavba brez oken, le skozi špranje, nalašč puščene v steno, sije sonce, kolikor pač more. Prav pripravno poslopje za veliko mrtvašnico, kakor jo opisuje česki pesnik Erben v »Svatbenih srajcah«, in vendar je to najvažnejši del vsega fazanišča. Zimska staja se imenuje ta velika, lesena stavba zato, ker prebivajo v nji skozi vso dolgo zimo tetre, ki bi težko prenašali našo zimo z vsemi njenimi nevarnostmi. Zato je v poslopju cela množica suhih dreves zasajenih v zemljo, da morejo proti večeru fazani sedati nanje. Mreža pa, ki jo vidite razpeto pod streho, varuje ptice, da si ne potolčejo glav, če se premočno poženo kvišku. In to se zgodi precej pogostoma, če jih kaj splaši.

Zato je to poslopje pravi dobrotnik fazanjega rodu; brez njega bi niti polovica teh ptic ne prestala neprijazne zime, in sicer ptic, ki so srečno prebile smrtne nevarnosti jesenskih lovov in katerim je dal dobri Bog poleg krasne obleke tudi precejšnjo porcijo zabitosti, morda v opomin človeškim otrokom, posebno Evinim hčerkam, da lepa vnanost še ni dokaz notranje modrosti. —

Pa tudi v drugem oziru je zimska staja velikega pomena.

Ko spuste na vigred tetre v voliery — obširne, z žičnato mrežo ograjene prostore v lozi — očistijo zimsko stajo, naspiljejo jo z novim peskom in izpremene v skladišče za jajca. Kmalu se prikažejo ob stenah dolge vrste valilnih košar, v katerih sede drobne japonske putke »bantam« na fazanjih jajcih. Vsaka jih dobi kakih 10 do 12 v oskrbo, — vsa z istim

datumom — in odslej sedi na njih vztrajno, dokler se ne izležejo. Kadar so vse te košare zasedene, se ti zdi zimska staja kakor kaka kurja zbornica. Dvakrat na dan prihaja sem logar; če bi ne videl na lastne oči, bi ne verjel, kako dobrodušen človeček je to pri vsej svoji divji repositveovski zunanosti. Najprej pripravi v ograjenem prostoru pred zimsko stajo piče in vode, nato pa odnaša z materinsko previdnostjo putko za putko, jajca pa pokriva, da se ne prehlade. Ko pa so se ljube kokošice najedle in napile, ko so si

Ivana sporoča kralju Karolu rešitev mesta Orleansa.

na čistem zraku dovolj pretegnile od sedenja otrple ude, jih zopet nosi varno v stajo in posaja previdno na gnezda.

Pri tem seveda brez presledka kadi, obraz se mu drži na smeh, oči pa skrbno pazijo, ali se ne prično že kmalu valiti mladi fazančki.

Mož ni samo dober latinec, ampak tudi izvrsten računar. Ve, da je prvotna domovina njegovih ljubljencev daljna Azija, posebno dežele od Črnega morja, severno in južno od Kavkaza in ozemlje okrog Kaspiškega in Arulskega jezera. Ve pa tudi, da so udomačili tetre, že v pravadnih časih v takratnih kulturnih deželah, na Grškem in v Italiji, kjer so krasili

bogate vrtove s svojim bohotnim perjem. Kot političen človek je prijatelj Angležev in Francozov; zato tudi dobro ve, da vzgojé še dandanes — pričenši izza 11. stoletja — Angleži največ fazanov, na kar se tudi izvrstno razumejo. Leto za letom odpošiljajo veliko število fazanov in fazanjih jajec v druge dežele: v Ameriko, Avstralijo, južno Afriko, kar jim prinaša dosti denarja. To šegeče našega Nimroda, ki nima samo doma velike kope otrok, ki jih treba preskrbeti, ampak tudi v srcu lep kos jugoslovanskega ponosa in ljubezni do slovenske domovine. Prepričan je, da se mora Jugoslovanu odpreti danes ali jutri prosta pot do Črnega in Jadranskega in Egejskega morja in se pripravlja za ta slučaj, da potekmuje z Angležem v izvozu fazanov.

Čez kakih 24 do 26 dni se mu pričenejajo izpolnjevati želje. Ko se jamejo izlegati prvi mladiči, hodi od gnezda do gnezda, odstranja lupine, pregleduje izlegla piščeta in skrbi zanje bolje nego bi mogel rodni oče fazanski.

Nekaj dni pozneje dobijo bantamske prtilikavke nove prostornejše kletke, ki so opremljene z mrežico in stoje na tleh — valilne košare so bile pritrjene ob stenah precej visoko od tal. V tem času se fazanar skoro ne premakne iz zimske staje. Fazanji drobiž je namreč silno občutljiv za najrazličnejše otroške bolezni — najbolj jim škodujeta vlaga in mraz. Prehlajeni fazančiči dobijo hude krče, ki jih uničijo časih v velikem številu. Takrat se pokaže fazanarjeva ljubezen v najsijajnejši luči. Ako pridejo taki pasje - mrzli dnevi, tedaj si odtrga od ust in daje mladim fazančkom trdo kuhana, drobno sesekljana jajca, katerim doda še nekoliko zelenega rmana, po žličico dobrega konjaka; kajti »alkohol« je že preizkušeno zdravilo proti nevarnemu mrazu. Sicer mu je žal za ta konjak, ker ga uživa tudi sam, in sicer ne samo kot sredstvo proti mrazu, ampak tudi proti vročini, ne le za žalost, ampak tudi za veselje, če je utrujen, da mu da nove svežosti, če mu

je dolgčas od brezdelja, da ga ubije. Alkohol je pač lek za vse bolezni, pa najsi bodo njihovi pojavi še tako diametralno nasprotni kot ogenj in voda, kot noč in dan. Pa naš možakar se vendar-le ta čas preмага, zdihujoč hodi po dvorišču in se ozira na vse štiri strani sveta, ali ne prileti že skoraj odkod krasen, topel majniški dan...

In ko se zgodi tudi to, takrat se mu olajša srce in si globoko oddahne. Dočim je imel prve dni zaprte putke tako, da tudi mladički niso mogli iz kletke na prosto, je zdaj v omreženi kletki ujetnica samo kokoška, mladički pa se lahko prosto gibljejo okoli mačehine ječe. Zdaj pa, ko je mladina že precej odrasla, razstavlja vsak solčni dan kletke na prosto v fazanišču, da se tako privajajo fazančki prosti naravi in utrjujejo. Tudi hrano jim polagoma menjava. Mladim fazanom so mravljinčja jajca prava sladčica, ljubijo pa tudi črve, muhe, kobilice, razne ličinke in podobno. Zdaj, ko svobodno uhajajo skozi mrežo iz kletke, se ne le srborito preganjajo in igrajo na solncu, ampak iščejo tudi pridno naštetih delikates. Če pa le količkaj zašumi, če zaprši še tako rahel dežek, v trenutku so v kletki pod krili skrbne mačehi; tudi na noč se vračajo vselej tja. Pa tudi tedaj čuje fazanar še vedno zvesto nad svojimi varovančki, vsak večer zapira kletko z lesenimi vratci, da bi fazančkov ne zeblo ponoči.

Šele čez nekaj tednov, ko jedo že namočeno žito in koruzo, odstrani mrežo v kletki, in odslej se izprehaja tudi kokljica s svojo trumico svobodno po fazanišču in se vrača v odprti kurnik šele na noč k počitku. Ko je perutnina stara kakih deset tednov, zoblje že suho seme, najprej žito in zdrobljeno koruzo, pozneje od petnajstega tedna naprej tudi drugo zrnje, oves in ječmen. A čista voda mora biti vedno na mizi.

V tem času seveda popušča skrbnost fazanarjeva že v veliki meri; lovec nadzoruje svoje varovance le še bolj iz daljave in jih brani samo še pred zunanjimi

nevarnostmi, ki jih je pa v fazanišču vse leto več nego dovolj.

Petelinček Ki-ki-ri-ki.

Leto za letom je šlo v našem tetrevišču vse gladko kakor po nitki — ali letos se je zgodilo nekaj slučajev, ki pričajo z vso resnobo, da ima osrečiti fazanišče živalca prav posebne vrste s svojo navzočnostjo. Ko je namreč pokladal fazanar prva nabrana jajca v zimski staji na pesek, se je ustavil pri sedmem in okrenil glavo za trenutek v stran. A komaj je to storil, mu je zdrknilo jajce iz roke in hop! skočilo kar samo v pesek. Mili naš fazanar se je prestrašil, da ga je kar zazebló v noge; kajti že davno se ni bilo pripetilo, da bi imel tako nerodne prste. Zato je zamrmral, da naj bi vzél »zeleni« to presneto zimo, ki vselej vzame človeku vso vajo — in že je pobral jajce ter ga pregledoval od vseh strani. Ko se je prepričal, da je celo, je napisal nanj datum pa tudi opombico, ki je izražala močan pomislek, da bi se kaj prida izleglo iz njega.

Po čudnem naključju usode je prišlo to jajce pod prvo kuro, ki ji je nasadil lovec. Ko je prišel petindvajset dni nato fazanar v zimsko stajo, je videl tale čudoviti prizor: prva putika je zadovoljno kokala — na hrbtu pa ji je čepelo prvo letošnje pišče. Veselo je obračalo glavico naokoli in gledalo z iskrimi očesci logarja.

»Poglej ga no šmenta!« je zamrmral fazanar z nasmehom, a kar streslo ga je, ko je vzél putko iz gnezda. Vsa druga jajca so bila še nenaključvana. In ko je vzél v roko lupino, je še bolj ostrmel; kajti na njej je čital opombico svojega dvoma.

»Grom in strela!« je vzkliknil ves presenečen, a takoj mu je prišlo na misel, da je to prav ono jajce, ki mu je bilo padlo iz rok, ko se je čudil njegovi nenavadni velikosti in izredni okroglosti. — Oko se mu je uprlo poizvedujoče na izleglega kebčeka, a ko je videl, kako čvrsto gleda v življenje, so mu prešli zadnji pomisleki. Nosil je potem putko za putko v ograjo

in jih posajal zopet nazaj na gnezda. Ko pa je zvršil to delo, je vzél mladega fazančka, edinega v vsej zimski staji, in ga nesel v hišo, da ga pokaže družini. In naš ljubi fazanček je ostal tam cele tri dni, zakaj ves ta čas se ni izleglo v staji niti eno novo pišče. Zato ni prav nič čudno, da se je sedem dni nato, ko je prišla njegova pestunja — pisana japonka s črno glavo — v kletko na pesku zimske staje s celim tropom mladičev, odlikoval prvorojeni fazanek od vseh ostalih ne le po svoji postavnosti, ampak tudi po nenavadni živahnosti. Skoraj ob grlo bi bila prišla skrbna putka, tako neprestano je morala opominjati malega poredneža. Pa vendar mu ni zamerila preveč; opazila je namreč, da gleda fazanar prav na tega nepridiprava s prav posebno ljubeznijo, in to je napolnjevalo njeno srce z materinskim ponosom. Dvakrat mu je sicer že grozila nevarnost, da ga pohodi fazanar, a vselej je še v pravem trenutku odskočil. Zato je putka kar medlela od groze, kadar se je bližala ura fazanarjevega obiska; kajti prav ob tem času se je ljubljeni nobogljjenček skoro vsakikrat potikal okoli vrat.

Kmalu pa se je pokazalo, zakaj ravna tako; kajti naslednje dni ga je moral fazanar vsakokrat loviti v predsobi, kamor je pobegnil, čim so se vrata odprla le na pol. Ni moglo biti nobenega dvoma — fazanku je zamrzela zimska staja, zahrepenel je po solncu, po prostem zraku, po gozdni svobodi... Sam tega še ni znal jasno povedati, ker je bil še tako majčken, a vsaka žilica njegovega drobnega srčeca ga je gnala venkaj, onstran lesenih dveri; kajti dobro mu je bilo še v spominu izza časa svojega bivanja v lovčevi hiši, da je tam zunaj, pod svobodnim solncem, popolnoma drugačen svet kakor v mračni, nezdravi zimski staji — poln solnca in mavričnih barv, s katerimi se večni polmrak in hlad zimske staje niti od daleka primerjati ne da.

Kdor stanovitno čaka, oko nepremično upira v svoj ideal, ta tudi dočaka. Dočakal je slednjič tudi naš fazanek. In

morda je prav njemu na ljubo postavil fazanar kletko s pisano, črnoglavo japonko na najbolj solnčno in krasno mesto v fazanišču.

Za našega junačka so nastopili zdaj zlati časi. Veselo je begal po obširnem prostoru, lahko se je zatekel v hosto, da, celo v gozd, kjer je bilo sicer bolj temačno — pa vendar brez primere lepše nego v zimski staji; saj je prihajala semkaj skozi predore med pripogibajočimi se vejami

solnčna svetloba z ozkimi žarki in se razlivala po tleh v okroglih lisah. Zatekel se je včasih tako daleč, da ni več slišal kričanja matere, ki je umirala od same skrbi, da se ne bi kje zgubil ali kam padel ali da ga ne bi celo kaj požrlo...

Dobro je namreč vedela iz skušnje, kako nevaren je gozd in da se posebno v času mladih piščancev potika po fazanišču nadvse nevaren morilec, pobarvan kakor cimetova skorja, ki se mu pravi podlasica.

(Konec.)

SVATOPLUK ČECH: PESMI SUŽNJA.

Poslovenil
TINE DEBELJAK.

IV.

Z morja dih večerni plove,
zrak razpaljeni hladi,
razčesanih palm vrhove
trepetanje oživi:
živordečih listov lasi
šepetajo vest lahno —

Zbor sužnjev:

To so senc večernih glasi,
tajni spev duhov je to!

O, razumem palm šumljanje!
Razložim vam spev duhov,
palm večernih žalovanje,
potopljenih v čas vekov,
ko ta gaj je v svoji temi
rod naš cvesti zrl prosto —

Zbor sužnjev:

Ah, to v vekov je objemi,
Ah, to davno je biló.

Mi svobódni smo se zvali,
naše bilo polje to;
zase orali in sejali
in branili last svojó,
bili vojske smo krvave
za svoj dom in svojo čast —

Zbor sužnjev:

Moško vest kot iz daljave
nedogledne veje v nas.

Svojo last, prostost v hotenju,
svojo čast imeli smo; —
toda naših zmed v mišljenju,
naših krivd je kaznen to:
konec zdaj je slavi naši,
tuja pest jo strla v prah —

Zbor sužnjev:

O, teh palm povest zdaj plaši
spon žvenket in biča strah.

V.

Smo sužnji. Smo lutke v tuji samovolji:
brez kazni vsak sme biti nas s pestjo.
Vse naše je v igračo komurkoli
in časti naši se smeji vsakdo.
Le črede smo živine, z biči bite
za tuj prospeh od jutra do noči.

Zbor sužnjev:

Brez volje smo, pravice in zaščite,
o sužnji mi!

Dé gospodar: Le se trudite v znoji,
bogastva žetev mi nosite s polj,
da morem zadostiti želji svoji,
da polnim ljubljencem roké še bolj,
da morem dati spono vam še težje
in biče nove vam, o sužnji vi!

Zbor sužnjev:

Sramote večne smeh nam v duše reže,
o sužnji mi!

Nič našega ni, vse si tujec lásti,
 zanj znoj naš zemljo prednikov rosi —
 in razen njega ni za nas oblasti:
 nam zakon je in pravo, kar želi.
 Za nje so proti nam laži resnice,
 za nas celo nebo je brez moči —

Zbor sužnjev:

Smo bedna čreda, ljudstvo brez pravice,
 o sužnji mi!

VI.

O, dosti sužnjev blizu je in v dalji:
 enako tilnik jim igo teži,
 enako v čelo znak sramu jih pali,
 enako v sponah jim telo ječi.
 Kot peska v morju takih je obilno,
 ki sužnjijo nasilnikom bedno,
 ki čakajo na zoro odrešilno
 iz te noči, ki v njej vekovi mro —

Mi pijemo bolj trpko snov,
 trpimo zlo najtežje:
 vrat gnete dvojen nam okov
 in dvojen roke veže.

Tam ista polt je, ki igo jo šije
 in bič vihti; tam zvok iz ust robu
 enak se kot iz ust biriča lije:
 birič in rob sta istega rodu.

Mi pijemo bolj trpko snov,
 trpimo zlo najtežje:
 vrat gnete tuji nam okov
 in tuji roke veže.

Povesti znajo, ki pri njih vzvaluje
 v nenadnem jim sozvočju skupna kri
 in kadar tujec na rodu čast pljuje,
 obojih kri enako se vzbesni —

A v prah nas tare tuja polt
 in tuji glas nas reže:
 vrat gnete dvojen nam okov
 in dvojen roke veže.

V polt druge barve bič se bolj zajeda
 in bolj boli, zadan od tujih rok,
 raz usten vtrga se boječa le beseda,
 ker gospodar sovraži tuji zvok.
 Kar nam je drago, to je njemu tuje,
 za kar se trudi on, je nam mrzkó;
 on hoče, da nam glas krvi izruje,
 znak prednikov, zavest, jezik celo —

(Konec.)

BLEDI JEZDECI.

TOSAR.

Ropot turbin, grom parnega stroja in
 pisk siren nam jemlje glas, da bi izrekli
 besedo samogovora, da bi izrekli hrepen-
 jenja svojih duš.

Z električno lučjo opremljeni zamašnjak-
 orjak nam s svojim jermenjem ugaša samo-
 tarsko večno luč pred prestolom Večnega.

Visoki, črnogledi dimniki, ki bruhajo
 neprestano iz sebe oblake dima, nas ločijo
 od zvezd, nam zakrivajo jasno nebo. Sa-
 jasti, izmučeni, žalostni smo pozabili na
 nebo in gledamo k zemlji.

V oblake dima zavito, od sikanja gluho
 noč odmeva tuljenje divjih zveri. Morda
 se plazi rjoveč lev na nočni plen? Same
 sence, grozeče, črne se hulijo okrog; so-
 vražno jim žare oči, pogubo jim pihajo
 jeziki; za njimi pa vstaja medla, mrtvaško-
 bela glorijska, morje pogube, ki izpodjeda
 svet.

Sv. Janez je videl v svojem razodetju,
 kako je Vsevečni odpiral knjigo s sedmimi
 pečati; iz prvih štirih strani so planili gro-
 zeči jezdecí ter besneli v noč, da kot
 predhodniki pokažejo sodbo božjo.

Tudi na nas je padla noč; tudi nam se bližajo zveri sršečih pogledov — štirje apokaliptični jezdec.

Prvi je sejalec kuge. Dobro je hranjeno seme, da vzraste in vzcveti, komaj da pade na pripravljeno zemljo. Bohotno se razraste, preprede in uniči v kratkem času zdrave bilke, da padejo pod noge kugi v trdno spanje. Bog ve, če jih bo moglo še solnce obuditi in pokrepčati!

To je pa seme. — »Kaj je duša? Duša je kruh. Poglej, kako lahko boš pozabil na dušo, na kruh ti pa ne bo mogoče nikdar pozabiti!

Kaj je človek? Človek je žival! Poglej! Žival v čutni svobodi nabira hrano, zida brloge za stan, grize in mori bližnjika. Samo da živi do pogina, duše nima, ne skrbi za njo.

Človek je bog. Svobodno mu je, da se izživi v širokih plasteh, v črnih globinah, da sam sede na prestol vladarja, odkoder bo vladal sebe po svoji volji!«

»Glej! Sodba jim je pisana; Gorje vani, ki oznanjate temó, mesto svetlobe.« (Js. 5, 20.)

Že se prihuli za prvim drugi jezdec.

»Nравnost pa vera sta si nasprotnici, kot ogenj in voda! Zakaj podajaš roki veri, da ti jih vklene v suženjstvo; sam hodi svoja pota; bodi mož, ki se ne da voditi po drugih. Saj ne potrebuješ vodstva v

nravnem življenju! Vodstvo vere te samo ovira v tvojem svobodnem razmahu! Le ločena in sama more nravnost uspevati!«

Ne takó! Cvetke ni brez stebelca, ni nravnosti brez vere; pogine riba brez vode, propade nravnost brez vere.

Pride tretji. On siplje iz svoje brezdanje sejalnice same nenravnosti. Glej! Zaplesal je človek na njegov ukaz okoli oltarja papirnatega vola z zlatimi rogovi! Padel je v prah pred prestol vlačuge Babilonke, povsem gole in vabljive.

»In bil je krik in vriski in cviljenje,
kipeč naval razburkanih strasti.«

(Vizija, Oton Župančič.)

Zadnji, četrti, je kralj svojih prednikov. On daje rast in bujnost semenom, vrženim v lehe. »Greh si sejal, greh boš žel! Na vseh potih, ob vsaki misli te bo spremljala in grizla težka, večno pekoča vest! Izgubil boš smernice, ki so ti jih vsadili v mladosti drugi! Brez poti boš šel v noč, v vihar, da postaneš njegovo neizprosno orodje! Ko boš prišel ob svojo moč, te bo vodila okoliščina, izpustil boš vesla v razburkano morje! Ne vrne se ti nravnost, oltar božanstva bo ležal v prahu! Počasi, pa sigurno boš grizel sebe ter umrl! Sam si sejal in rahljaj lehe, sam žanjil!«

»O Vsevečni, Oče naš, Pastir nas mladcev, daj, da bo Tvoja nevesta pri nas Betlehem nravnega, verskega preroda!«

ODKOD ZOPET ZVENI ...

FR. VODNIK.

Odkod zopet zveni ta pesem pretiha,
ki mami srcé mi in dušo in vabi
nazaj me v življenje vrveče — meniha,
ki se odrekel vsi je posvetni vabi ...

Odkod? Ah, ali ni morda samo
strah me poti in želim si nazaj,
da z drugovi grem pot uglajeno, lahno?

— — — — —
Pesem zveneča, zakaj iz sna me budiš, o zakaj!

BLAGOSLOV.

JOŽE POGAČNIK.

Mladi, s sabo, svetom in Bogom razprti učenjak je zablodil v cerkev. In glej! Nikoli še ni videl tako pristnokrščanskega duha. Nič ni bilo teles, posvetno telo je izginjalo v nevidnem duhu, ki je nalil vso cerkev. Od stropa do tal, od zlatogorečega oltarja do kora in vrat, za katerimi je bila cesta še daleč, daleč — kakor se mu je zdelo. Vse tako, kakor je videl Janez: Angeli, ki se kretajo pred obličjem Jag-njeta...

Zvonec. V bele srajce oblečeni menihi so se bližali oltarju, počasi z gorečimi svečniki v sklenjenih rokah — kakor device svetopisemske — spoštljivo in vendar sigurno. Ni razločil koraka pod haljami plahutajočimi. Razvrstili so se v vrsto in vsi obenem pokleknili, vsi na levo koleno, in obdali oltar. Kakor da se tiho sprehajajo duhovi, brez teles. Kakor se kretajo angeli pred obličjem Jag-njeta...

Tiho so se zbudile na koru orgle in zaplavale v duhovni zrak v poltemo pod stropom in se usule kot rahel, hladeči dež na množico v klopeh. Ni bilo nemira v teh glasovih. Kakor je duši, ki je počila v

svojem Bogu. Tiho, kakor molitev svetnikov, ki ne poznajo viharja skušnjav. Kakor šumenje angelov, ki se kretajo pred obličjem Jag-njeta...

Kako daleč je bila tedaj zemlja, Bog pa tako blizu, ves bel v deviški hostiji, ves v sredi luči in svetlobe žarkov, ves v središču vsega, ves na prestolu in molijo ga Angeli, ki se kretajo pred njegovim obličjem...

V zadnji klopi pa je klečal človek, čigar duša se je trgala od sveta in se ni mogla odtrgati. Uporna je bila tej nevidni moči in je ljubila vidno in posvetno. »Nočem,« je sklepal mladi učenjak in trpel. Stiskal je pesti, da bi ga ta moč ne premagala in skrival je solze od milega ginjenja. Ko je vstal in prestopil prag, je rekel: »Voljo hočem in ne vdanosti,« in je šel razcepljen na dvoje želja.

Njegova glava je bila uporno dvignjena in ogenj, uničujoč in zmagujoč, je bil v njegovih očeh, da so ljudje povešali oči pred njim in se stiskali k zidu. — Moj Bog, kaj bo z njim?

PEŠEM BREZ KONCA.

MIRAN JARC.

Na vejici ptiček drhti,
beli oblaki se z vetri v daljavo neso,
solnce se nad poljano smeji.

Ptiček drhti na vejici,
beli oblaki neso se v dalje z vetrovi,
v zatišju v cerkvi zvoní...

V zatišju v cerkvi zvoní...
z vetrovi ovčice nebeške valijo se v dalje,
v drevju šumi, šumi.

V zatišju pozvanja, pozvanja...
oblaki z vetrovi gredo na obzorja,
ptiček z vejice je odletel.

V gozdu šumi, šumi...
iz zatišja se proži mavrica zvokov,
spet ptiček na vejo je sel.

Trop ovac se na nebu je vstavil.
Na vejici ptiček drhti
in solnce se nad poljano smeji...

Slušam... slušam... Spev prostran!
Iz obzorij prek obzorij liže večno.
V svetih hipih vjame le zemljan
v srce val, da vbiseri ga v pesem.

DROBIŽ.

NAVADE.

Wiljem Foerster.

3. Red in nered.

Pestalozzi¹ pripoveduje nekje v svojem romanu »Linhard in Jerica«, da je tat pod vislicami, kamor je imel biti obešen, rekel svojemu krvniku: »Ah, če bi mi bil mogel oče vbiti v glavo, da bi redno vsak večer lepo obesil svojo obleko na obešalo — sedaj ne bi stal tod.« Dolga in žalostna povest tiči v teh besedah: Kako najhujše in največje raste iz najmanjšega zanemarjanja. Vsaka še tako majhna navada postane kužna — v dobrem in slabem. — A morda ni ne ene navade, ki bi bolj kužila vse človekovo delo in nedelo, ko nemarnost. Ste li že kdaj čuli, kako porazno vpliva na druge in vse zapelje v beg, če le en sam sredi vroče bitke obrne konja — in če en sam dvigne omagujočo zastavo ter neustraheno prodira naprej, se pravitako cela polkovnija ustavi v begu? Tako je tudi z nemarnostjo. Če le eno samo zadevo opraviš malomarno, če le en sam kos obleke vržeš zanižno od sebe, splašiš s tem vsa druga dejstvanja, da se ustavljajo na pol pota — in prav tako najmanjša skrbljivost v še tako neznatnem opravku mogočno vpliva, da zažene rogovu tudi povsod drugod k prodiranju naprej. — Morda boste to najbolje uvideli, če vam poskusim naslikati, kako je pravkar omenjeni tat padal globlje in globlje vse do vislic.

Mislim si to nekako takole: Od zanikrnosti pri obleki se je bolezen razširila na vse, kar je vzel v roke. Mapo za zvezke je vrgel v košaro za papir, čevlje je postavljal na polico pri oknu, ovratnik se je zvijal okrog črnilnika, nogavice je vrgel na mizo in zvezke na umivalnik. Molitvenik je položil v cey pri peči, odkoder ga je izvlekel zvečer vsega pečenegega. — Počasi je načela ta bolezen tudi njegovo notranjščino. Če si ga vprašal o izletih ali dogodkih, je mirne duše pripovedoval vse vprek, ne meneč se za red, kako se je vse vršilo, ne meneč se za točnost svojega poročila, marveč je zmetal le približno tja v en dan, kakor je pač v njegovi sobi — pa ne mislite, da iz hudobije, ali da doseže s tem kak namen, marveč iz same malomarnosti. Če ga vprašaš, koliko otrok je lezlo zadnjič čez plot in kdo je bil zraven, bo ravnodušno nekatere izpustil in imenoval druge, ki niso bili zraven — vse samo iz nemarnosti. Če mora staršem

kaj kupiti, pozabi vrniti ostali mu denar, ali misli, da teh par vinarjev nič ne pomeni. Ko ga oče nekoč opozori, da je to izmikanje, se za hip prestraši, a brž zopet pozabi — kajti tudi v njegovi glavi ni nič na svojem mestu; nobena stvar nima vsojega predalčka. Izmikanje, laž, nezvestoba, nezanesljivost, vse je pomešano z drugimi razposajenostmi, ki pa so dovoljene — prav kakor so v njegovi sobi v istem predalu žepni robci in umazane krtače za čevlje. Pa vse to bi še bilo, če bi ostalo vedno v domači hiši. Tu mati pospravlja za njim, mu krtači obleko in snaži madeže. Oče mu tudi marsikaj odpusti, ker je edinec, in če ga tu in tam pošteno ozmerja, to še ni tako strašno. Žal pa je resničnost življenja v svetu vse drugačna. Ta ne pospravlja za njim, ne snaži madežev, nič ne odpušča, — jasno opredeljene so njene razpredelnice z velikimi črnimi črkami za sleherno človekovo dejanje; in potem ima še poseben oddelek z napisom: »blagajna«, kjer se strogo in natančno vsakemu prav toliko izplačuje, kolikor je zaslužil. Doma često velja: »Saj ne misli tako hudo, — saj ne bo več.« Resničnost pa takih izgovorov ne pozna in samo vpraša: »Koliko škoduje tak prestopok človeški družbi, kakšne nevarnosti za druge ljudi rastejo iz njega?« Z ozrom na ta vprašanja bo plačan; odpuščeni ali vržen na cesto, oropan časti, pahnen v ječo in končno odpremljen pod vislice. Če bi se hotel pritožiti nad takim postopanjem, bo moral slišati: »Kaj misliš, da bi ti v mladosti imel kruha, mleka, obleko, da bi bili vsi kakor ti? Če pek ne bi o pravem času naročil moke, če bi mlekarnar vedno zalezal, če bi krojač vedno pozabil, da mora temu in onemu meriti obleko? — Misliš, da bi se kdo vozil z železnico, če bi bili premikači ljudje kakor ti? — Mar ne vidiš, da bi se brez vestnosti in reda vse na svetu zrušilo? Predstavi si samo, da le za četrt ure prestane po svetu red in vestnost — dovolj bi bilo, da se vse uniči. Nebo bi bilo krvavo rdeče od požarov, železniške proge pokrite z mrličmi, morje bi se zgostilo od ruševin in mrličev, vsi medsebojni odnosi v družini in trgovini bi bili razdrti in zastrupljeni — skratka, ne da se popisati. In spričo tega še zahtevaš, da prelepimo tvoje ravnanje z enostavnim »razposajenost«? Pa ne da si padel z Marsa sem dol k nam!? Mar tam ni vroče, če pripeka solnce, in mokro, če dežuje?«

V Lutrovem² katekizmu stojé za desetimi zapovedmi tele besede: »Kaj pravi Bog o teh zapovedih? Takole pravi: Jaz, Gospod Tvoj

¹ Eden najodličnejših vzgojiteljev, živel je 1746 do 1827. Podrobneje se pouči o njem v Bezjakovi knjigi »Občna zgodovina vzgoje in pouka«, str. 150 šl.

² Že zadnjič sem omenil, da je Foerster protestant in je torej hodil v protestantsko šolo.

Bog, sem strog in strašen Bog tistim, ki me sovražijo, ki jih greh očetov zasleduje v tretje in četrto koleno.« Pa je nekoč v naši šoli vprašal učenec: »Saj vendar pravijo, da je Bog sama ljubezen, kako more biti torej strašen in jezen ter se maščevati?« Pa mi povejte, ali res mislite, da bi bilo to ljubeznivo do ljudi, ako bi bil svet tako urejen, da bi slabo ne imelo nikakih posledic? — Da bi bilo lagati in krasti, moriti in goljufati, obrekovati in natolcevatí brez najhujših posledic za tiste, ki to uganjajo? Predstavite si samo mater, ki bi svojemu sinu vedno nosila zvezke in zajutrek za njim v šolo, ako jih pozabi doma; ali bi prevzemala vedno nase krivdo, ako je po lastni krivdi zamujal. Ali bi ji bil hvaležen, ko bi stopil v življenje? Mar ne bi mnogo bolj upidel, da je s tem preprečila, da bi se ob zlih posledicah lastnih dejanj spametoval in še pravočasno krenil na pravo pot? Prav tako je treba tudi resno vprašati: ali bi res mogli želeti, da naša dolgoletna razbrzdanost ne bi rodila nikakih hudih posledic? Da bi bila tudi narava neredna ter bi pozabila vknjiževati ali bi že na naš račun vknjiženo izbrisevala? Ali ne bi tako še bolj podivjali in še bolj zašli ter še brezskrbneje živeli in bi ne imeli nikake pomoči in nobenega opomina več, ki bi nas zavračal na pravo pot?

Da si pa tudi v človekovih dejanjih sledi vse z isto točnostjo ko noč in dan, ko blisk in grom, ko žetev in setev, v tem tiče še prav posebne vrednote: iz dobrih navad namreč žanje človek tudi blage posledice. Predstavite si samo, da začnete n. pr. vsak večer kar najskrbneje zravnavati obleko; in posledica tega bi naj bila, da se vas loti nenadno strašna razposajenost. Saj se potem vse nehal Bilo bi, kakor da kmet seje pšenico, pa bi mu mesto nje zlezli iz zemlje rjavi hrošč. Ne, naša sreča je, da so naravni zakoni tako neizprosni in strogi, kajti sicer bi človek ne mogel nič storiti za prihodnost, nič bi ne mogel naprej računati, ničesar pričakovati, na nobeno stvar se zanesti, marveč bi moral živeti slabše od mravlje, ki se vendar pre-skrbne za zimo. Zato bodimo hvaležni za »strogega in jeznega Boga«, ker po njegovih večnih postavah uspeva tudi dobro, če je le gojimo in čuvamo.

Pa mi vendar povejte par takih navad, iz katerih bi mi mogel zrasti red! O zravnavanju obleke smo že govorili. Tudi tu gre za same malenkosti. Poznal sem dečka, ki je sem in tja postal kar mrzliččen od želje po redu. Tedaj je ves dan pospravljaj, vsako stvar dal na določen prostor — naslednji dan pa je bilo vse zopet ko v hlevu. — Ni vedel, da je treba začeti vse z najmanjšim. Dokler osta-

nejo vse male navadice v zanikarnosti, dotlej ti vse urejevanje na debelo nič ne pomaža, kajti iz malega raste veliko.¹ Kdor bi rad postal reden, se mora naučiti, da bo vsako stvar, ki jo je rabil, položil zopet nazaj na določeno mesto, ne pa vrgel na prvi najbližji prazni prostor: klobuk na obešalo, mapo na stol, dežnik v stojalo, knjige v omaro itd. Če dobiš pismo, s pretrganim ovojem takoj v koš, da ti ne bo mesece in mesece zijala s pisalne mize grda rana v obraz. Zelo dobro tudi vpliva, če se navadiš vedno, kadar greš od pisalne mize, vse pospraviti, da ne puščaš vse vprek razmetano. To pride večkrat skoro samo po sebi, če zvečer lepo obleko zravnaváš, oboje skupaj; pa zopet rodi tretjo lepo navado, da n. pr. pri pisavi izrazito iščeš lepih potez in pravilnih črk; četrta bo morda želja po urejeni blagajni, da boš začel zapisovati prejemke in izdatke. Z združenimi močmi bodo potem te dobre navade prodrle tudi navznoter in skrbele, da bo tudi v naši glavi vse lepo pregledno urejeno, da bomo pri vsaki stvari lahko koj pregledali zraven spadajoče posledice, ki nas bodo odvrčale od nerednega življenja. Počasi se tudi v glavi razvije urejeno knjigovodstvo, da natančno opazujemo in točno poročamo, kar smo doživeli in videli, da ne pretiravamo in ne delamo krivice. Če n. pr. reče tovariš tovarišu, da mu neče nikoli pomagati, ker mu je v tem samem slučaju odklonil, vedi, da gre tudi to na račun nerednosti v glavi kakor cela kopa krivic in nehvaležnosti, ki vse izvirajo od slabega knjigovodstva v glavi.

Tako torej vidiš, kako je tudi v dobrem treba iti od malega k velikemu, če hočeš doseči res kaj velikega. Kdor bi rad začel kar z junaštvi, ta je kakor stavbenik, ki bi rad zidal grad, ne da bi prej temeljito izsušil zemljo in utrdil temelje. Gotovo veste, da si polž iz lastne slin napravi hišico. Človek končno dela prav isto; ne sicer zunanje stavbe, pač pa vso svojo srečo, vse svoje poznejše življenje si polagoma gradi iz svojih navad. Ko se je hiša že osušila in je dogotovljena, tedaj se često prime za glavo in pravi: »In v tem naj stanujem in celo s svojo družino?! Kako le sem si mogel zmašiti tako gnezdo?«

Jakob Arbes, slavni češki pisatelj, nam v knjigi »Nesmrtni pijanci« navaja nekoliko zgle-dov, kam je strast pijanstva zavedla nekdanj slavne može.

Jakob Scheller, »češki Paganini«, je ob svojem času prvi znal igrati samo na eno

¹ Primerjaj besede sv. Avguština: *Magnus esse vis, a minimis incipe.*

struno. Bil je umetnik, ki mu ni bilo para; prekosil je celo mojstre, ki so jih smatrali za nedosegljive. Njegovo življenje je bila nepretrgana vrsta presijajnih triumfov. Od l. 1785. je bil vodja orkestra v hišni kapeli vojvoda vrttembergškega v Mönspelgardu. Sedem let je živel tu zavidanja vredno življenje — življenje razkošnika umetnika. Pil je iz kupe življenja s polnimi požirki. L. 1791. pa je bil vrttembergski vojvoda zaradi vpada francoskih čet prisiljen bežati, in Scheller, ki se v svoji lahkomišljenosti ni pobrigal za bodočnost, je bil brez kruha. Šel je na potovanje po Nemčiji in začel žalostno in težavno cigansko življenje. Polagoma, toda vedno globlje je padal. Kot blodna senca se je vlačil od mesta do mesta, od vasi do vasi v največji bedi, raztrgan, na ves svet jezen, lačen in žejen. Leta 1800. so ga našli mrtvega na cesti v friški vasi; star je bil 41 let. Tako je preminul eden največjih virtuozov svoje dobe, ki je izvabljal in izsilil iz gosli glasove, o kakršnih se drugim virtuozom na gosli ni niti sanjalo.

Edgar Allan Poe, eden najbistroumejših kritikov angleških, je bil mož, ki je spadal med najgenialnejše pesnike svoje dobe. Rodil se je l. 1811 v Baltimore. Po smrti staršev ga je vzel bogati trgovec John Allan za svojega; ko pa mu je z razsipnim življenjem povzročal sramoto in težave, ga je zapodil iz hiše. L. 1841. se je preselil v New-York in začel živeti popolnoma drugačno življenje. Delal je pridneje nego kdaj prej in le redkokdaj ga je vznemirjal njegov strašni demor. V tem času je izdal pesem »Gavran«, ki je takoj prvi dan vzbudila neizmerno senzacijo. To noč je Poe blodil po mestnih ulicah. Nevede je zašel v najoddaljenejši del mesta pred krčmo, iz katere se je čulo škripanje gosli. Ti zvoki so imeli nekaj skrivnostno vabljivega v sebi. Poe se ni mogel premagati, vstopil je v krčmo. Ta hip ni bil več gospodar nad svojo strastjo in nedolgo potem se je opotekal v najhujši pijanosti po New-yorški »Široki ulici«. In zjutraj, ko je jesensko solnce z zlatimi žarki pričelo poljubljati belo hišico, v kateri je soproga Virginija z vztrajno in skrbno nestrpnostjo čakala na svojega Edgara — ko je na stotine ljudi segalo vnovič po časopisu »American Review«, da bi se zabavali nad originalno pesmijo »Gavran«, je ležal njen stvaritelj za mestom v nezavesti, v blatu. Padal je, a z moralnim padanjem se je vračala tudi beda z vsemi žalostnimi nasledki. Dve leti po smrti soproge Virginije, ki jo je gorko ljubil, je pristopil k društvu zmernosti in začel živeti tako redno življenje, da so se vsi čudili temu preobratu in se veselili njego-

vega resničnega poboljšanja. Poe se je vnovič zaročil in odšel v New York, da uredi priprave za svatbo.

V rodnem kraju Baltimore je moral eno uro čakati na odhod vlaka. Stopil je v krčmo, kjer se je sešel z nekdanjim znancom. Pozabil je na vse sklepe in pil po prejšnji navadi tako, da v par urah skoro nikogar ni več poznal. Zjutraj so ga našli brez listin in denarja na ulici polmrtvega. Ker je kazal znake blaznosti, so ga spravili v bolnico, kjer je drugega dne umrl star 38 let (7. okt. 1849).

Adriaan Brouwer, slavni genrist holandski. L. 1634. je prišel v raztrgani in blatni obleki v Antwerpen in bil kot potepuh vržen v ječo. Hoteč dokazati, da je res umetnik, je naslikal v ječi skupino pijanih, igrajočih vojakov. Slavni Rubens ga je vzel k sebi. Po nekoliko tednih je začel pogosto ostajati z doma; niti ponoči se ni vračal in končno je zapustil Rubensa, ne da bi se poslovil od njega. Leta 1640. je prišel zopet v Antwerpen v samih cunjah, brez denarja in kmalu potem je umrl v dobi 42 let v največji bedi v bolnišnici.

Edmund Kean. Neprijazen januarski večer je napočil nad Londonom l. 1814. Dežuje in sneži obenem. Po ulicah je prazno, celo pred gledališčem Drury-Lane je tokrat pusto. V gledališču samem vlada tihota kakor v grobu. Nenadoma pa zadoni iz gledališčnih prostorov burna pohvala, ki je preglasila celo ječanje vetrov in pljuskanje dežja. Občinstvo se zgne iz gledališča in še zunaj ne neha navdušeno hvaliti igralca Keana. Dosegel je priznanje občinstva v enem večeru. Dosedanja njegova beda se je spremenila v srečo. Z vsakim nastopom se je množilo število njegovih mecenov in častilcev, z vsako novo vlogo je dokazal sijajen igralski talent v nepričakovani meri. Množili so se mu tudi dohodki. Pa Kean se je vrnil k prejšnjemu življenju. Često se je tako napil, da je brez zavesti obležal na ulici. Tudi do svoje soproge se je obnašal skrajno surovo. Leta 1833. je umrl. Četudi so bili njegovi prejemki — samo v Angliji — cenjeni na 2 milijona zlatov, ni zapustil ženi in sinu prav ničesar.

Krumlovský, znameniti češki igralec. V l. 1842—1844 je igral v gledališču, katerega je ravnatelj Stöger sezidal za češke igre. Leta 1851. je s Tylovo zapustil Prago. V Klatovih je zapustil tudi Tylovo družbo in postal potujoč igralec. Leta 1862. je imela Praga zopet popolnoma samostojno češko gledališče. Izmed igralcev prejšnjega gledališča so bili angažirani vsi, samo Krumlovský ne; zakaj ne, ni znano. V neizmernem gnevu, v popolni brezupnosti je segel po kozarcu bolj pogosto,

kakor pa je dovoljevala njegova narava. Nekaj let je zadostovalo do popolnega propada. 20. julija 1875 so prebivalci Paclavic našli v jarku kraj ceste otrplega starca napol v nezavesti, ki so ga odpeljali v bolnišnico usmiljenih bratov v Proštevju. Čez deset dni je stopil Krumlovský na hodnik bolnišnice in se zgrudil — mrtev. — Leta 1850. je 2000 gledalcev z navdušenim odobravanjem sprejelo njegovo igranje v igri Jos. J. Kollárja: Žižkova smrt.

V. H.

Koliko časa so vladali posamezni papeži? Zgodovina uči, da je sv. Peter vodil rimsko cerkev od l. 42. do 67., torej 25 let. Med njegovimi nasledniki ni več stoletij nihče dosegel te dobe. Zato se je udomačilo mnenje, da noben papež ne bo vladal toliko časa kakor sv. Peter. Zato so novoizvoljenemu papežu napovedovali: *Annos Petri non videbis*. Prvi, ki je prekosil sv. Petra, je bil Pij IX., ki je vladal od 16. junija 1846 do 7. februarja 1878, torej nad 31 let. Ta je vladal najdalje izmed papežev. Tudi njegov naslednik Leon XIII. je vodil Petrov čolnič nad 25 let, namreč od 20. februarja 1878 do 20. julija 1903. Poleg teh dveh je vladalo nad 20 let le 8 papežev, namreč: Leon I. (440—461), Hadrijan I. (772—795), Leon III. (795—816), Aleksander III. (1159—1181), Urban VIII. (1623—1644), Klemen XI. (1700—1721), Pij VI. (1775—1799) in Pij VII. (1800—1823). Med ostalimi papeži so vladali nekateri le nekaj mesecev ali celo samo nekaj dni. V novem veku so vladali manj kakor en mesec: Pij III. (1503) 26 dni, Marcel II. (1555) 21 dni, Urban VII. (1590) 12 dni in Leon XI. (1605) 26 dni. Urban VII. je umrl še pred kronanjem.

J. P.

Fantovski lov leta 1735. Znano je, da so pred dvesto leti lovili mladeniče, godne za vojake, in jih siloma vtikali v vojaško suknjo. Fantje so se skrivali biričem, kolikor so se mogli. Tudi kaka samotna cerkvica jim je dala začasno zavetje. Tako se je zgodilo leta 1735., ko je dobil oskrbnik polhovgrajske graščine ukaz od deželnih stanov iz Ljubljane, da naj nalovi in pošlje določeno število novakov. Fantom ni ostalo tajno, kaj se pripravlja. Pobegnili so iz domov in se skrili ponoči v zvoniku podružne cerkve sv. Jurija v Prapročah; toda oskrbnik je kmalu zasledil njihovo skrivališče. Cerkev je našel zaprto. V meznariji ni bilo cerkvenih ključev, ker so jih fantje vzeli s seboj v zvonik. Razjarjeni oskrbnik je poslal po dve sekiri in dal z njima presekat cerkvena vrata toliko, da se je mogli poseči skozi odprtino z roko in odpahnuti duri. Z biriči, ki so imeli pripravljene spone za noge, je vdrl oskrbnik v cerkev. Ko so zapazili fantje, skri-

ti v zvoniku, da jim je nevarnost za petami, so jeli nevtégoma plat zvona biti. Zvonjenje je zbudilo in privabilo ljudi, a preden so privreli do cerkve, je pobegnil oskrbnik s svojimi spremniki. Kdo ve, ali bi bil živ ostal, ako bi se bil količkaj mudil. Ker se je nasilnik pregrešil zoper cerkveno svoboščino, je nanznil polhovgrajski vikar Josip Juras dogodek duhovski oblasti, ki je zahtevala, da naj se oskrbnik kaznuje, ker je onečastil cerkev. (Prot. 57,333,336—338 v škof. arh.) J. V.

Iz zgodovine tobaka v naših krajih. »Mentor« je v zadnjih štev. XI. letnika (str. 175 do 177) objavil zanimivo razpravo »Iz zgodovine tobaka«. Marsikateremu čitatelju se je ob njej vsililo vprašanje: kdaj je prodrla ta »zlahtna travica« v naše kraje? Odgovor na to se bo komaj kdaj dočkal. Zdaj se nam je zadovoljiti s samim ugibanjem. Morda se je prikazal tobak na slovenskem obzorju že proti koncu 16. stoletja; gotovo pa se je zanesel na Slovensko v prvi polovici 17. veka. Zanimivo je Valvazorjevo poročilo (XI. 706), da so jeli pred malo leti — torej okrog leta 1680 — Ljubljančani sejati »tako koristen« tobak, ki precej dobro uspeva tako, da sme mesto pričakovati od njega veliko korist. Dve črtici, ki ji hočem tu navesti, svedočita, da je bil tobak v drugi polovici pravkar imenovanega stoletja prednamcem že znan. V jeseni leta 1669. sta prispela magistra Jakob Pintar, komisar (dekan) in župnik v Gornjem gradu, in Matija Sodar, škofijski tajnik, kot škofova pooblaščenca na kanonični vizitaciji v Bohinj. Pintar je vizitiral na rožnovensko nedeljo dne 6. vinotoka 1669 podružnico Device Marije v Bitnjah (in Witinach), kjer se je nahajala bratovščina sv. rožnega venca; imel je propoved o tej pobožnosti. Potem je poizvedoval, kakšno je npravstveno stanje ondotnega ljudstva. Povedali so mu, da je ena glavnih napak izostajanje iz cerkve med službo božjo. Mnogi so se izmuzali iz svetišča po sv. obhajilu, ne da bi počakali zadnjega sv. evangelija; drugi so med sv. opravilom na pokopališču celo pili tobak (iz vizitatorjevega poročila: *Cumque inaudijsem diuersas in hac parochia morum corruptelas, specialiter a plerisque parochianis integrum sacrum non audiri, sumptione enim finita plurimi teplo exeunt, alij tempore missae in coemiterio pane tabacca(m) bibitu(m) exeunt*). Tudi žvečili so tobak. Ohranjena je vest o ukoru, ki je iznenadil meseca velikega srpana 1691 vikarja Mateja Valputiča (Valputitsch) na Dovjem. Škofijstvo mu je prepovedalo rabo in žvečenje tobaka s kaznijo takojšnje izgube duhovske službe, češ da je nespodobno in da pohujšuje župljane stopa-

joč s takimi ognjušenimi ustnicami k oltarju. (Abstineat ab usu, et masticatione tabaci sub poena suspensionis ipso facto incurrenda propter indecentiam et scandalum, quod Parochianis ex adeo irreverenti labijs defaeditis ad sacram mensam accessu, datur.) Prot. visit. 35, 398 v šk. arh. I. V.

Nenavadni davki v zgodovini. Novi davki so dandanes na dnevnem redu in vlade se krčevito trudijo, kako bi ob vedno naraščajočih dolgovih dosegle ravnovesje v državnih proračunih. Tudi v prejšnjih časih so že bile države v velikih stiskah in ob takih prilikah se je vedno dobila kaka iznajdljiva glava, ki je stavila predloge za nove davke. Toda maior-kateri fantast, ki je imel pogum, državnikom vsiljevati svoje ideje, je dobil tak odgovor, kakršnega je dal Colbert Ludoviku XIV., ki je predlagal davek na inteligenco. »Razumem, zakaj predlagate tak davek,« mu je odgovoril minister Colbert popolnoma mirno. »Vi bi bili od njega popolnoma oproščeni.«

Praktični Rimljani so bili pravi izumitelji davkov; obdavčili so vse mogoče stvari. Tako je moral položiti vsak mladenič pri slovesni podelitvi toge precejšnjo vsoto in uveden je bil tudi davek na stare device. Stranišni davek cesarja Vespazijana je bil povod, da je neki satirik zapisal: »Dober je vonj dobička, pa naj pride od kodersibodi.« Najbolj bedasti davek pa je razpisal Paphlago, ki je obdavčil zrak. Državljanji so morali plačevati davek že samo zato, da so smeli dihati zrak.

Srednji vek na davčnem polju nima zaznamovati nič posebnega, šele doba prosvitljenih absolutističnih knezov je prinesla nove davčne iznajdbe. Pruski kralj Friderik I. je uvedel osebni davek, ki ga je tudi sam plačeval; kralj je plačeval letno 4000 gold., kraljica polovico, prestolonaslednik pa 1000 gold. Oficirji so brez razlike morali odriniti eno celo mesečno plačo, rokodelski pomočnik je plačal 12 srebrnih grošev, kmet 8, dninarica 4. Vsak, ki je imel voz, je moral plačati poseben davek, ki je znašal od 12 grošev do 3 gold., kakršen je pač bil voz. Kot vzrok za obdavčenje navajajo dejstvo, da vozovi kvarijo ceste. Za visoke frizure so morale plačati dame letno goldinar davka, vpeljan je bil tudi splošni davek na lasulje, ki je prinašal mnogo dohodkov.

Angleški državnik Pitt je za francoske revolucije uvedel v Angliji davek za mokanje las; angleški aristokrati so rajši plačevali še tako visoke vsote, samo da so se z namokanimi lasmi razlikovali od »ostudnih revolucionarjev«. Nekako ob istem času so v Nemčiji dobili davek na okna. V Kolinu in Lüttichu je bilo treba plačati letno za vsako šipo 2 groša.

Imeli so tudi takozvani »deviški davek«: vsako dekle, ki do 20. leta še ni prišlo pod streho, je moralo do 40. leta plačevati letno goldinar davka.

Neki državni grof je v svoji deželi uvedel celo davek na svojo zlomljeno nogo, da je tako mogel plačati zdravniške in zdravilske stroške; po okrevanju pa je ta davek z mirno vestjo pobiral še naprej. —dan.

Skupaj živela, skupaj umrla. V Framu sta skoraj istočasno umrla 90 letna Katarina Kotnik in njen 92letni mož Jožef Kotnik. Pokopali so ju skupaj. Pokojnika sta živela najprej v Slivnici v lastni hiši; ta jima je l. 1920 pogorela, nakar sta se preselila k hčeri v Fram. Kotnik je bil spreten tesar in je svoje rokodelstvo opravljal do pred dvema letoma. Na vprašanje, kako se je ohranil tako dolgo čvrstegega, je Kotnik odgovoril: »Pil in kadil nisem nikoli, jezil sem se zelo malo, vedno pa sem pridno delal. Zgodaj sem hodil spat, a zgodaj sem tudi vstajal.«

(»Slovenec« št. 250, 12. nov. 1922.)

Koliko je veljalo odkritje Amerike? Nemški matematik Feldhaus je izračunal, koliko je veljalo odkritje Amerike po Krištofu Kolumbu. Po njegovem računu je veljala prva Kolumbova ekspedicija s tremi ladjami samo 7250 dolarjev. K tej vsoti je največ prispevala španska kraljica Izabela, ki je morala v ta namen založiti pri židih svoje dragulje. Po računih v Kolumbovem dnevniku je našel Feldhaus, da je imel Kolumb kot admiral 320 dolarjev letne plače, kapitana ostalih dveh ladij sta imela po 180 dolarjev, dočim so prejemali mornarji po 30 dolarjev. Oprema ladij je stala 2825 dolarjev. Odkritje Amerike torej ni bilo drago. Seveda je bila vrednost denarja takrat drugačna, kakor je dandanes ali kakor je bila pred vojno. —dan.

Peter Pavel Glavar, lanšpreški gospod. Zgodovinska povest. Spisal dr. Ivan Pregelj v Slovenskih Večernicah.

Pregelj — ah! Nekaterim pomeni on neizrečeno bogato in razkošno čuvstvo, pomeni jim Velikega, največjega za Cankarjem; drugim je zopet povod strahu, zlasti škrapuloznim in pretankovestnim, ko ne vedo, kako bi z njim, tem čudaškim Pregljem. Prvi ga blagoslovljajo in žejno hrepene po njegovih ustih, drugi ga niso sprejeli in ga niso spoznali — prav kakor uči zgodovina o nevsakdanjih možeh. Toda pravde razsoja čas...

Glavar je Pregljeva druga večerniška povest, ki je pri nas povest svoje vrste, povest s tendenco in vendar lahko umetnina kakor

je Pregljev Glavar; o njej je Pregelj že davno doumel, da »ima namen vzgajati etično v poljudnem slogu, predvsem preprosto, ponajveč kmetiško ljudstvo« in kakor je prav.

Tako tudi ta povest, 75. zvezek Mohorjevih Večernic — dobro znamenje! V pristavku ob koncu se je pisatelj razodel in povedal, kak namen ga je vodil in obvladoval, ko je povest pisal in še preden je pisal: »Katoliškemu slovenskemu duhovništvu na čast je spisal iz starih knjig te zgodbe lanšpreškega gospoda.« Pogumna izpoved za naš, iz političnega sovraštva v kolarje pljuvajoči čas in hvaležno posvetilo svetolucijskemu duhovnemu ovčarju! Tudi Opeki, ki je majal glavo nad svojeličnim Plebanusom, bo s to javno izpovedjo zadovoljeno.

Etična je knjiga. Zanimivo je zasledovati, kaj, kako in kolikokrat Pregelj uči. Kakor je imel Trdina svoje humanistične in narodnostne tendence, jih ima Pregelj tudi, in sicer krščanske — dasi bi to ne bilo treba še posebej poudariti. Samo par: *Fiat voluntas tua, dein Wille geschehe*; Peter Pavel se ne boji skal na poti, župnikov nauk o kruhu, ki ni merilo prave sreče, o Jakobu, ki je služil za Rahelo; župnik in Jeras ljubita čebele — to so poleg mnogih drugih Pregljevi sveti, tudi poleg cele povesti, ki je veličanje vztrajnosti, zgodba križevega pota od rojstva do poklica v svetem vinogradu in do smrti — od vekomaj je namreč pot kmečkega dijaka trnjeva in zato kmečka inteligenca zaleže.

Pa še nekaj je hotel in poskusil Pregelj — če prav razumem: Visoko umetnost posredovati ljudstvu. Ne? Pregelj je z a v e d n o pisal za Župančičem o Odiseju, Navzikaji in Itaki, ponovil miselnost in zemljo iz svojega »Okvira brez slike«, ki ostane trpkopresladki drobec in ki bi mu jaz tako rad poznal sliko; spomnil se je Prešernovega žlahčiča, ki zna le »Ave Maria«; romarska pesem s Sv. Jošta: »Težka bo rajža, dolga bo noč« te spomni Lovrenčiča; ob opisu tesnih ljubljanskih šol in njihovih ljudi se zaveš poleg Tavčarja (Visoška kronika) in Vodnikove avtobiografije predvsem Mencingerja; Dalmacijo, razkošne plemiče Senja in Italije veš, da je Pregelj živel iz dubrovniškega slovstva, ki v Slovenčih še ni odjeknilo dozdej. Tako je torej Pregelj premostil prepad med »izobraženci« in ljudstvom in pokazal, kako on razume poljudno slovstvo, in povedal, da ves narod lahko je z mize največjih svojih umetnikov. Torej beseda z a umetnike in odgovor njim, ki preveč trdovratno vpijejo: »Za ljudstvo!«

Snovno je Pregelj v vseh svojih večjih delih isti: Dobri župnik s svojimi ljudmi: kuharico,

mežnarjem, vaškimi veljaki in sirotami, ki so sence greha, ki jim je dober in ki so mu v bridkost in težo. Da, ako bi Pregelj Petra Pavla Glavarja napisal pred Zadnjim upornikom in Plebanusom, bi rekel, da je to poljudni koncept za ona, nekoliko variirana zrela dela; tako pa je le pisateljeva beseda ljudstvu, kar je drugim že prej povedal. Ni zapisal življenja lanšpreškega gospoda, kot bi človek sodil po podnaslovu, ampak njegovo r a s t do gospoda — torej vzgojno, — in je zadnja, delavna leta njegova hitro orisal in sklenil, kjer bi se Plebanus začel. Dramatično izražitega protidejanja ni in vendar se bije Glavar z »razmerami«, zgodba mirno raste v črti navzgor in ko je zadnja skala s poti, je povest blizu kraja. Preprosto in vendar zanimivo, kajti sladko je čitati »das Werden eines Mannes«, posebno če ti je znan iz literarne zgodovine, kakor ti je P. P. Glavar, čebelar iz Komende.

V jeziku je tu Pregelj preprost, naravnosten in bogat. Nekako miren, nerazburljiv in nehlastajoč, toda tehten je njegov izraz, poln jezikovnih lepot in kratek, jednat; zato je pa tudi že našel pot v druge, ki pišejo, in jo bo še našel.

Še to: Ljudstvo knjigo ljubi. Videl sem. Dasi se ob koncu vsakokratnega čitanja neverno vpraša: »Bog ve, ali je bilo tole vse reš?« Pa je bil drugi, preprost človek, ki je odgovoril: »Naj bo res ali ne, bere se le prijetno.« Torej tudi tak — četudi ne popolnoma jasno — zna ločiti zgodovino in povest; Pregljeva tiha želja, da bi bile te zgodbe ljudstvu »v vedro zabavo in pouk«, se je pa izpolnila.

Jože Pogačnik.

Logaritmi. Petdecimale logaritmične in goniometrične (trigonometrične) tabele. Sestavil Alojz Sodnik. V Ljubljani 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena Din 22.—. Priročna knjižica ima namen, da izpolni občutno vrzel v slovenskem, zlasti šolskem matematičnem slovstvu. Razdeljena je v pet glavnih delov. Prvi obsega pravila o logaritmovanju, iskanju logaritmov, števil in kotnih funkcij oz. pripadajočih števil in kotov, drugi logaritemske tabele naravnih števil od 1—10.000, tretji logaritemske tabele kotnih funkcij, četrta tabele goniometrijskih kotnih funkcij, peti pa različne razpredelnice, ki jih dijak lahko s pridom rabi pri svojih nalogah. Logaritmi trigonometrijskih funkcij so izračunani od minute do minute, poleg njih pa stoje razlike za 1". Računanje kotov na sekunde je za praktično življenje brez pomena. Z njimi računa le zvezdoslovec, rabi pa tudi natanč-

nejše logaritemske tablice. Za dijake srednjih šol zadošča popolnoma, če znajo kote izračunati na desetinke minute. Zato je že prof. F. Vajda predlagal v Glasniku profesor-skega društva 2. knjiga, 1. in 2. zvezek, Beograd 1922, naj bi se v naše šolske logaritemski knjižice namesto razlik za 1" uvedle razlike za 0.1'. Seveda bi bilo potrebno, da se obenem primerno spremene tudi geometrijske učne knjige. Zal, da jezikovna stran Sodnikove knjižice ne dosega njene matematične vrednosti. Slovenska matematična in prirodoslovna veda je že tako napredovala, da se mora vsak pisatelj ozirati tudi na lepoto in čistoto jezika. Čemu v slovenski knjigi izrazi: diferenca, multiplikacija, divizija, radicanje, reciprok (1), meridian, ekvator, ekscentriciteta, signal, korektura, kolona, numerus, numera (genitiv!), numerus (dat.), potenciranje, reducirati, horizontalen, itd. itd.? Ali so morda lepši in točnejši kakor slovenski? Tudi pri matematičnem pouku je treba gojiti smisel za lepočutje. Zadnji čas je tudi, da iz naših šolskih knjig izginejo vodik, kisik, dušik in ogljik ter na njihovo mesto stopijo vodeneč, kislec, dušec in ogleneč. V slov. pravimo navadno platina, ne platin. Kaj čudno se glasi stavek: V naši knjižici bo računana mantisa na 5 decimalk. Zakaj ne: je izračunana? Ako bodo v novi izdaji izostale take in podobne hibe, bodo Sodnikovi logaritmi v vsakem oziru porabna in koristna knjižica.

Dr. A. R.

M. Elizabetha O. S. Urs.: **Iz moje celine.** Druga knjiga 1923. Založil uršulinski samostan v Ljubljani. — Globoka verska duša nam podaja s svojim razpoložljivim pesniškim talentom lepo število dovršenih religiozних pesmi, ki le iščejo sorodne duše, da se naselijo v njihovi globini, da morejo potem uživati njihovo lepoto. Umetniškega formalizma si pesnica gotovo ne laska preveč, a jo moremo in moramo prištevati v vrsto naših pesnic. Sardenko je vplival preveč, nekoliko tudi slovenska moderna; prijetnejši bi mi bil vpliv Šarića (Salve Reginal!), dasiravno je vsak tuj vpliv na pravega pesnika blago zadnje vrste. — Knjiga je za sedanji čas čisto zlato in bo ublažila marsikatero razdvojeno srce, drugim pa bo nudila kako prijetno urico oddiha v Božu.

A. K.

V oceno smo še prejeli:

Srbska začetnica. Sestavil L. P. Ljubljana 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena Din 12.—.

Jurčić Josip, Spisi. Uredil dr. Ivan Grafenauer. — III. zvezek: Deseti brat. —

Nemški valpet. — Ljubljana 1923. Založila Jugoslov. knjigarna. Cena broš. Din 15.—, vezano Din 23.—.

×

KOSCI RAZBITIH KRISTALOV.

J. OKORN.

1. Filozofija in teženje po lepoti sta dva skrajna tečaja človeške misli. Vendar se morata v vsaki umetniški stikati.

2. Velik hočeš biti? Zato ti ni treba nobenih izrednih dejanj. V vsakem poklicu izpolnjuj točno svojo dolžnost.

3. Učenjak pri iskanju resnice in umetnik pri izražanju lepote sta absolutno prosta. Seveda učenjak ne sme vedti podtikati stvari, ki jih on želi dognati, a jih dognati ne more. To ne bi bila več resnica. Tudi umetnik se mora držati etičnih in estetičnih zakonov, ker če te prekorači, ne ustvarja več lepote.

4. Puškino kopito je kulturni argument. Vsaj ga uporabljajo samo kulturni narodi. Mar ne?

5. Modrijan, ki ga norci ne zasmehujejo, zasluži, da bi ga zasmehovali pametni, ker — ni modrijan.

6. Človek bije silni boj na tri strani. Bori se z mrtvo materijo zato, da more telesno živeti; bori se s človekom, ki je vedno produkt sovraštva, in bori se za višje dobrine, za lepoto duše, za kraljestvo božje. Vršni v prvem boju dolžnosti do družbe, vedno se boj drugega in glej, da nisi le vojak ampak častnik v tretjem!

7. Kadar se spomnim dram Sofoklejevih in Ajshilovih, me je sram moderne dramske literature.

FRANCOSKI KOTICEK.

(Priobčuje P. V. B.)

Mots d'Enfant.

Bébé s'amuse depuis un quart d'heure à un jeu des plus bruyants. Sa maman l'interpelle:

— Bébé, fais-moi le plaisir de cesser ce tapage.

Après un moment de calme, le bruit reprend de plus belle.

— Je t'avais prié de cesser ce tapage, — Mais oui, maman, je t'ai obéi; celui-là, c'est pas le même, c'est un autre!...

Solution du rébus du numéro précédent: Un souper royal.

I. Industrija usnja.

INDUS' d. d. preje C. POLLAK

lovarne usnja in usnjatih izdelkov

Kranj, Vrhnika, Ljubljana. Centralna pisarna:
Ljubljana, Sv. Petra cesta št. 68. Telefon 528.

II. Industrija usnjatih
izdelkov.

Vozne karte za vse vlake Južne
železnice kakor tudi za vse pro-
ge v Avstriji i. dr. **Vozne karte**
za spanje v vagonih. Cie. int.-le
des Wagons-lits et des grands
express Européens.

Prodaja nekaj dni vnaprej.
Predprodaja voznih kart Ljubljana, Dunajska c. 31.

Brzjavke: Wagolits, Ljubljana. Telefon inter-
urban 106. Vsa pojasnila, ki se tičejo poto-
vanja in odhoda vlakov, brezplačno.

Papirna industrija in
knjigoveznica

A. Janežič

Ljubljana

Florijanska ulica 14

Izdelovanje šolskih zvezkov
in poslovnih knjig.

Manufakturna
trgovina

El. Peterka
pri Ažmanu

Ljubljana

priporoča

svojo veliko zalogo razno-
vrstnega češkega blaga
za gospode in dame
po najnižjih cenah.

Papirna industrija in
knjigoveznica

A. Janežič

Ljubljana

Florijanska ulica 14

Izdelovanje šolskih zvezkov
in poslovnih knjig.

Tovarna oljnatih barv,
lakov in firneža

Orient družba
z o. z.

Ljubljana, Miklošičeva c. 4

(nasproti Uniona) se priporoča v vsa-
kem oziru kot priznana solidna tvrdka

*Najcenejši in
najboljši kvas*

dobite pri

**Prvi jugoslovanski
tvornici drož**

*Marija Volk-Košmerl
Ljubljana.*

„STORA“

d. z o. z.

St. Vid nad Ljubljano

Jugoslavija

Tvornica za vezene zastore, bonfams
in pregrinjala - od preproste do naj-
finejše vrste v vseh slogih. - Zavese
za kavarne, gledališke portijere,
zastori za hotele. - Poseben oddelek
za fine ročne čipke. V novi tovarni je otvoren
čipke za cerkve ročn. in stroj. dela. tudi oddelek za vezene
etamine in tulje.

Knjigoveznica

Kat. tisk. društva
:: v Ljubljani ::

tovarniški obrat za
črtanje in izdelavo poslovnih knjig.

Izvršuje tudi vsakovrstna
knjigoveška dela
v večjih množinah v najkrajšem času.

Prodajalna

Katoliškega tiskovnega društva

(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

in sicer raznovrsten papir, zvezke, notese,
razne zapisnike, kopirne knjige, šolske in
pisarniške mape, radirke, pisalci, črnilo,
gumi, tlatnike, ravnila, trikote, šestila,
barve, čopiče, raznovrstne razglednice in
devocionalije.

Fr. P. Zajec, izprašani optik

Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

I. KETTE

LJUBLJANA

ALEKSANDROVA CESTA 3

Klobuki, perilo, kravate, palice, de-
žniki, galoše, toaletne potrebščine itd.

Vsi predmeti za turi-
stiko in drug šport.

Najboljša in najsigurnejša
prilika za štedenje!

Ljudska posojilnica

v Ljubljani

Miklošičeva cesta 6

[tik za frančiškansko cerkvijo]

obrestuje

hranilne vloge in vloge na teko-
čem računu od 1. jan. 1923 po

5%

brez odbitka

rentnega in invalidnega davka.

LJUDSKA POSOJILNICA
V LJUBLJANI

je največja slovenska posojilnica
in je imela koncem decemb. 1922
nad 110 milijonov kron hra-
nilnih vlog in nad 1,100.000
kron rezervnih zakladov.

POSOJILA

se dovoljujejo na osebni kredit
(proti menici), na hipoteke in v
tekočem računu.